

Luonnonvara- ja
biotalouden
tutkimus 49/2018

Kotitarveviljely ja hyötyeläimet Suomessa ja kotitarvetuotantoon motivoivat tekijät

Leena Koivusilta, Jenni Vaarno, Katja Marttunen, Ari Hynynen,
Timo Nieminen, Jarkko K. Niemi, Nina Harjunpää, Esa Vuorenmaa ja
Matti Mäki

Kotitarveviljely ja hyötyeläimet Suomessa ja kotitarvetuotantoon motivoivat tekijät

Leena Koivusilta, Jenni Vaarno, Katja Marttunen, Ari Hynynen,
Timo Nieminen, Jarkko K. Niemi, Nina Harjunpää, Esa Vuorenmaa ja Matti Mäki

Koivusilta, L., Vaarno, J., Marttunen, K., Hynynen, A., Nieminen, T., Niemi, J.K., Harjunpää, N., Vuorenmaa, E. ja Mäki, M. 2018. Kotitarveviljely ja hyötyeläimet Suomessa ja kotitarvetuotantoon motivoivat tekijät. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 49/2018. Luonnonvarakeskus, Helsinki. 46 s.

ISBN 978-952-326-633-9 (Painettu)

ISBN 978-952-326-634-6 (Verkkajulkaisu)

ISSN 2342-7647 (Painettu)

ISSN 2342-7639 (Verkkajulkaisu)

URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-634-6>

Copyright: Luonnonvarakeskus (Luke)

Kirjoittajat: Leena Koivusilta, Jenni Vaarno, Katja Marttunen, Ari Hynynen, Timo Nieminen, Jarkko K. Niemi, Nina Harjunpää, Esa Vuorenmaa ja Matti Mäki

Orcid ID, Leena Koivusilta: orcid.org/0000-0002-9099-1850

Julkaisija ja kustantaja: Luonnonvarakeskus (Luke), Helsinki 2018

Julkaisuvuosi: 2018

Kannen kuva: Jenni Vaarno

Painopaikka ja julkaisumyynti: Juvenes Print, <http://luke.juvenesprint.fi>

Tiivistelmä

Leena Koivusilta¹⁾, Jenni Vaarno¹⁾, Katja Marttunen²⁾, Ari Hynynen³⁾, Timo Nieminen⁴⁾, Jarkko K. Niemi⁵⁾, Nina Harjunpää²⁾, Esa Vuorenmaa⁶⁾ ja Matti Mäki²⁾

¹⁾ Sosiaalitieteiden laitos, Turun yliopisto

²⁾ Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys

³⁾ Tampereen teknillinen yliopisto, Arkkitehtuuri / Seinäjoen kaupunkilaboratorio

⁴⁾ Helsingin yliopisto

⁵⁾ Luonnonvarakeskus

⁶⁾ Seinäjoen yliopistokeskus

Kasvava kiinnostus ruuan alkuperään sekä tuotantoon on näkynyt viime vuosina julkisessa keskustelussa. Kotitarvetuotannosta on kuitenkin olemassa huonosti tietoa. Tässä tutkimuksessa selvitettiin ruuan kotitarvetuotannon eli omaan tarpeeseen viljelyn sekä erilaisten hyötyeläinten kasvattamisen piirteitä keväällä 2017. Kotitarvetuotannolla tarkoitettiin ei-ammattimaista kasvien kasvattamista tai eläinten pitämistä ruuan tuottamiseksi kotitalouden omaan käyttöön tai pienimuotoisesti myyntiin. Tavoitteena oli selvittää minkälaisesta ilmiöstä kotitarvetuotannossa on kyse, mikä motivoi ihmisiä ruuan tuotantoon kodeissaan sekä minkälaisia vaikeuksia tai esteitä he ovat mahdollisesti kohdanneet kotitarvetuotannossaan.

Tutkimus toteutettiin Internet-kyselynä, jonka vastauslinkkiä jaettiin erilaisille ruokaan tai ruuan tuotantoon liittyville järjestöille, yhdistyksille, ruokapiireille ja muille tahoille. Kysely koostui kahdesta osasta. Ensimmäisen kysymykset koskivat sitä, mitä vastaajat tuottivat kotitarpeisiin, mitkä tekijät motivoivat heitä kotitarvetuotantoon, minkälaisia resursseja kotitarvetuotantoon on olemassa ja mitä resursseja puuttuu sekä millaisia rajoituksia kotitarvetuotannossa on. Toisessa osassa selvitettiin vastaajien sosiodemografisia taustatietoja. Kysymykset olivat tutkimusryhmän tätä kyselyä varten kehittämiä. Kyselyyn vastasi 623 henkilöä, joista suurin osa (86 %) oli naisia. Aikuisväestö oli aineistossa hyvin edustettu, sillä kyselyyn vastanneiden henkilöiden iät olivat väliltä 16 ja 79 vuotta. Liki kolmannes vastaajista oli kotoisin Uudeltamaalta, mutta edustettuina olivat kaikki muutkin maakunnat lukuun ottamatta Ahvenanmaata.

Suurin osa vastanneista kotitarvetuottajista viljeli vain kasveja. Yleisimmät kasvit olivat erilaiset yrtit, salaattit, marjat ja palkokasvit, mutta myös peruna, juurekset, kurkku olivat yleisiä kasvatettavia. Noin 40 %:lla vastaajista oli sekä eläimiä että kasveja ja vain muutama vastaaja kasvatti pelkästään eläimiä. Eläintenpidossa suosituinta oli munivan siipikarjan kasvattaminen, mutta siipikarjaa kasvatettiin paljon myös lihaksi. Kaneja lihaksi tai villan tuotantoon kasvatettiin melkein yhtä paljon kuin kanoja lihaksi. Isojen tuotantoeläinten kasvatusta oli harvinaista, mikä johtunee niiden kasvattamisen vaatimasta isommasta tilantarpeesta. Myös mehiläisiä pidettiin sekä maaseudulla että kaupungissa.

Yleisimpiä syitä kotitarvetuotannolle olivat sen kokeminen hyvänä harrastuksena, mahdollisuus nähdä työnsä tulokset tai seurata kasvien ja / tai eläinten kehitystä sekä tieto ruuan alkuperästä. Sen sijaan ryhtyminen oman ravintonsa tuottamiseen rahatilanteen sanelemana selviytymiskeinona oli hyvin harvinaista. Eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen, halu ympäristöystävälliseen elämään ja luonnonmukaiseen tuotantoon, vastuuntunnon lisääntyminen ja lasten opettaminen olivat tärkeitä kotitarvetuotannon motivaatiotekijöitä etenkin tuotantoeläimiä kasvattaville.

Hallinnollisten esteiden, kuten kaavamääräyksien, rakentamisjärjestyksen, järjestyssääntöjen tai terveyslainsäädännön ei koettu yleisesti haittaavan kotitarvetuotantoa. Tieto-taitoa kotitarvetuotantoon oli vastaajilla vaihtelevasti. Kotitarvetuotantoon tarvittavien tietojen ja taitojen ylläpitäminen ja edistäminen voisi lisätä kansalaisten omaehtoista ruokaturvaa. Joidenkin vastaajien osalta tietämys eläintautien torjunnasta ja elintarviketurvallisuudesta olivat puutteellisia ja kotitarvetuottajille tulisi

kertoa selkeämmin, miksi erilaisia vaatimuksia ja sääntöjä on olemassa tuotantoeläinten kasvatukseen.

Asiasanat: kotitarvetuotanto, puutarha, viljely, kasvikset, tuotantoeläimet, motivaatiotekijät, eläintaudit

Abstract

Leena Koivusilta¹⁾, Jenni Vaarno¹⁾, Katja Marttunen²⁾, Ari Hynynen³⁾, Timo Nieminen⁴⁾, Jarkko K. Niemi⁵⁾, Nina Harjunpää²⁾, Esa Vuorenmaa⁶⁾ and Matti Mäki²⁾

¹⁾ Department of Social Sciences, University of Turku

²⁾ Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys

³⁾ Tampere University of Technology, Laboratory of Architecture / Seinäjoki Urban Laboratory

⁴⁾ University of Helsinki

⁵⁾ Natural Resources Institute Finland

⁶⁾ University Consortium of Seinäjoki

There has been an increased interest in the origin and production of food during the last few years. There is, however, a scarcity of information about domestic food production in Finland. In this study, features of Finnish domestic food production were examined in the spring of 2017. Non-professional cultivation of food and/or keeping animals for the production of food for household consumption or for small-scale trade were included in this study. The objective was to determine the characteristics and factors which motivate people to produce food in their homes as well as the perceived difficulties and obstacles they have possibly met while producing food.

The study was carried out as a web-based survey and a link to a questionnaire was distributed to various organisations, associations, food assemblies and other stakeholders related to food or food production. The inquiry consisted of two parts. In the first part, the respondents were asked about what they produced, which factors motivated them in the production, which kinds of resources were available for them, what additional resources they might possibly need and what kinds of obstacles there are in food production. In the second part of the inquiry, sociodemographic characteristics of the respondents were collected. The survey questions were developed for this inquiry by the research group. In total, 623 persons responded, of whom the majority was women (86 %). The adult population was well represented in the material because the ages of the respondents ranged from 16 to 79 years. Almost a third of the respondents were from Uusimaa but, except for the Åland Islands, all the other provinces were represented as well.

The majority of the food producers surveyed grew only plants. The most common plants grown were various herbs, salads, berries, legumes, root vegetables and cucumbers. About 40% of the respondents had both animals and plants and only a few respondents only bred animals. As for livestock, the most common was laying poultry, much of this was for producing meat. Rabbits, being a source of both meat and fur, were kept almost as often as hens. The breeding of larger livestock was rare, probably because of the bigger space requirements needed for them. Apiculture was found to be carried out in both countryside and towns.

The most common reasons for domestic food production were for hobby, the possibility to see the results of one's own labour or to follow the development of plants and/or animals as well as knowledge about the origins of food. Food production as a means of coping dictated by economic situation was very rare. Taking care of the animals' welfare, a desire for pro-environmental life and organic production, an increased sense of responsibility as well as teaching of children were important motivational factors of the activity, particularly to those breeding animals.

Administrative obstacles, such as land use indications, building, sanitary and other regulations were not generally seen as hampering domestic food production. The amount of know-how possessed varied among the respondents. The maintenance and promotion of knowledge and skills required for the activity might increase the citizens' spontaneous food resilience. For some respondents, the knowledge about the prevention of animal diseases and food safety was scarce, and the

people participating in domestic food production should be more clearly told why various regulations exist for animal breeding.

Keywords: domestic food production, gardening, vegetables, farm animals, animal diseases

Sisällys

1. Johdanto	8
1.1. Kotitarvetuotanto	8
2. Tutkimuksen taustaa	10
2.1. Kotitarvetuotannon historia Suomessa	10
2.2. Ruoka ja sen tuottajat osana yhteiskunnan järjestelmiä ja rakenteita.....	11
2.3. Kotitarvetuotanto osana hyvinvointia	12
3. Tutkimusaineisto ja menetelmät.....	14
3.1. Tutkimusaineiston kerääminen	14
3.2. Kyselylomake	16
3.3. Aineiston analyysi	19
3.4. Aineiston kuvaus.....	19
4. Tulokset	22
4.1. Kotitarvetuotanto	22
4.2. Kotitarvetuotantoon motivoivat tekijät.....	27
4.3. Kotitarvetuotannon esteet sekä tarpeet ja odotukset	34
4.4. Eläintaudit – riski kotitarvetuotannolle?	35
5. Tulosten pohdinta	37
6. Johtopäätökset ja jatkoehdotukset	41

1. Johdanto

1.1. Kotitarvetuotanto

”Oletko sinä niitä, jotka jo tammikuussa plaraavat siemenluetteloita ja kasvattavat ikkunallaan taimia kesän koitoksiin? Tai muisteletko silavasiivuja paistaessasi kaiholla kesäpossuasi, jonka nimi oli Nasse 2016, ja jonka tyhjä karsina odottaa jo tuoreet pehkut pöyhittyinä Nasse 2017:n saapumista? Jos takapihallasi kaakattaa kanoja ja puutarhasi puskee porkkanoita niin olet juuri etsimämme henkilö”

Näin aloitettiin vastaajien etsiminen tutkimukseen, jossa selvitettiin ruoan kotitarvetuotannon, eli omaan tarpeeseen viljelyn sekä erilaisten hyötyeläinten kasvattamisen piirteitä Suomessa keväällä 2017. **Kotitarvetuotannolla tarkoitettiin tässä tutkimuksessa ei-ammattimaista vihannesten, kasvien, juuresten, hedelmien tai marjojen kasvattamista tai eläinten (kanat, siat, naudat, lampaat, vuohet tms.) pitämistä ruoan tuottamiseksi kotitalouden omaan käyttöön, harrastemuotoisesti tai pienimuotoisesti myyntiin.** Kotitarvetuotantona ei pidetty hyvin pienimuotoista tuotantoa, kuten muutaman marjapensaan tai yksittäisen omenapuun pitämistä puutarhassa, elleivät ne yhdessä muodostaneet merkittävää tuotantoa.

Vaikka suomalaiset arvostavat kaupunkimaista asumista, on luonnonympäristö sijainnin jälkeen toiseksi tärkein viihtyvyystekijä asuinalueilla ja myös tärkeä osa suomalaisten elämää (Strandell 2017). Luonnon myönteinen vaikutus ihmisten hyvinvointiin on todettu myös tutkimuksissa (Tyrväinen ym. 2007). Luonnollisuus ja puhtaus korostuvat myös monissa ruokaan tai ruoan tuottamiseen liittyvissä kysymyksissä (esim. Clark ym 2016, Román ym. 2017). Sekä lähiluonnossa liikkuminen että puutarhaharrastus ovat kuuden suomalaisille mieluisimman vapaa-ajan vietteen joukossa (Suomen Asuntomessut 2018). Asukasbarometrin mukaan viitisen prosenttia suomalaisista toivookin lisäpalveluna asuinalueelleen viljelypalstaa (Strandell 2017). Aiemmassa, vuonna 2010 tehdyssä asukasbarometrissa viljelypalstaa ei mainittu.

Ruuan ja ihmisen suhdetta ravistelevat monet uudet trendit, kuten kaupunkiviljelyn suosio, pop-up ravintolat ja ravintolapäivät, lähiruuan kysynnän kasvu ja omaehtoisten ruokapiirien ja -verkostojen muodostuminen. Kasvava kiinnostus ruoan tuotantoon ja alkuperään näkyy myös TV:n ruokaohjelmien, lehtien palstojen ja Internetin keskusteluissa. Kansalaislähtöinen aktiivinen ruokatoimijuus on yhä vahvemmin nousemassa institutionaalisen ruokatoimijuuden rinnalle. Vaikka näitä ilmiöitä esiintyy meillä pääasiassa suuremmissa kaupungeissa, toiminta yleistyneenä myös pienemmissä kaupungeissa ja yhdyskunnissa. Laajenevan kotitarvetuotannon motiivit ovat monenlaiset. Kyseessä voi olla ikiaikainen tarve ”keräillä ja metsästää” tai kenties *Veikko Huovisen Hamsterit* -kirjassa kuvattu halu hamstrata varastoja talven varalle. Kotitarveviljelyä harjoittamalla voi päästä paremmin kiinni vuodenaikojen vaihteluun ja elämän kiertokulkuun tai opettaa lapsille, mistä ruoka tulee.

Rappen ym. (2013) selvityksen mukaan 30 % kaupunkiväestöstä ja 70 % maaseutuväestöstä harrastaa puutarhanviljelyä. Myös hyötyeläimiä, esimerkiksi kanoja, sikoja, lampaita tai kaneja, kasvatetaan kodeissa pienessä mittakaavassa nykyäänkin. Kotitarvetuotantoa voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta. Voidaan kysyä, ovatko kotitarvetuotanto, kokkausinnostus ja lähiruokabuumi osa samaa ilmiöperhettä vai vaikuttaako taustalla useita tekijöitä. Ilmiö on mielenkiintoinen myös siksi, että siihen liittyy samanaikaisesti sekä ihmisten että eläinten hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä, jotka ovat osittain kytköksissä toisiinsa (vrt. One Welfare). Aihetta voidaan lähestyä myös alue- ja yhdyskuntasuunnittelun kautta selvittämällä, millaisia esteitä tai edellytyksiä kaupunki- ja taajamarakentaminen luo kotona tai sen lähiympäristössä tuotetulle ruualla. Kiinnostavaa on myös selvittää, mistä ihmiset saavat ja hakevat tietoa ennen toimintaan ryhtymistään tai halutessaan päästä siinä uudelle tasolle. Onko toiminnassa kyse perinteiden siirtämisestä sukupolvelta toiselle vai onko kaupungistuneen ja maalaisjuurensa katkaisseensa ihmisen etsittävä netistä työkalujen nimet ja opiskeltava niiden käyttökäytännöt YouTube-videoista? Onko viljelys suuruudeltaan ruokku parvekkeella vai pari hehta-

ria perintömaata? Minkälaisista vastuuta yksittäinen kanoja takapihallaan pitävä ihminen tuntee omien ja muiden kanojen terveydestä?

1.2. Tutkimuksen tavoite

Seinäjoen yliopistokeskuksessa ilmiöön tarttui monitieteinen työryhmä tavoitteenaan selvittää muun muassa minkälaisesta ilmiöstä on kyse, mikä tällä hetkellä motivoi ihmisiä ruuan tuotantoon sekä millaisia ongelmia he ovat mahdollisesti kohdanneet kotitarvetuotannossaan. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää ruoan kotitarvetuotannon, eli omaan tarpeeseen viljelyn sekä erilaisten hyötyeläinten kasvattamisen ominaispiirteitä Suomessa. Tutkimuksen yksityiskohtaisempina tavoitteina oli selvittää:

- 1) Millaista kotitarvetuotantoa Suomessa harrastetaan?
- 2) Mitkä tekijät motivoivat ihmisiä kotitarvetuotantoon?
- 3) Mitkä tekijät edistävät ja haittaavat kotitarvetuotantoa?
- 4) Millaisia tiedon tai taidon tarpeita kotitarvetuottajilla on?

Asiaa selvitettiin Internet-pohjaisella kyselytutkimuksella huhti-toukokuussa 2017. Kotitarvetuotantoon liittyvän kyselyn laativat professorit Ari Hynynen (Tampereen teknillinen yliopisto), Leena Koivusilta (Tampereen yliopisto), Jarkko K. Niemi (Luonnonvarakeskus), tutkimusjohtaja Timo Nieminen (Helsingin yliopisto), suunnittelija Katja Marttunen (Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys), erikoissuunnittelija Nina Harjunpää (Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys), projektipäällikkö Esa Vuorenmaa (Seinäjoen yliopistokeskus) ja erikoissuunnittelija Matti Mäki (Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys). Tämän raportin laati FT, TtM Jenni Vaarno (Turun yliopisto) yhdessä työryhmän kanssa.

Kyselylomakkeen tekemistä ja kyselyn toteuttamista varten saatiin rahoitus Seinäjoen yliopistokeskuksen kehittämisrahoista. Näin saatiin suunnittelija Katja Marttunen hoitamaan vastajien yhteystietojen etsiminen ja kyselyn muut käytännön järjestelyt. Kiitämme rahoituksen tarjoamasta mahdollisuudesta toteuttaa tutkimus. Kiitämme myös yliopistoharjoittelija Leeni Herralaa avovastauksisten kysymysten koodaamisesta numeerisiksi. Lämpimät kiitokset osoitamme kyselyyn vastanneille kotitarvilijöille eri puolilla Suomea!

2. Tutkimuksen taustaa

2.1. Kotitarvetuotannon historia Suomessa

Kasvien kotitarvetuotanto aloitettiin Suomessa jo siirryttäessä keräily-metsästyskulttuurista tuottamaan ruokaa maanviljelyksellä. Varsinainen puutarhaviljely alkoi keskiajalla luostarien lähipiirissä ensin lääkeyrteillä lajimäärän laajentuessa vähitellen mauste- ja talouskasveihin (HAMK 2017). Juuristen, vihannesten, marjojen ja hedelmien viljely aloitettiin ylempien yhteiskuntaluokkien asumusten, kuten kartanoiden ja linnojen puutarhoissa 1500- ja 1600-luvuilla. Puutarhaharrastus tuli muotiin säätyläispiireissä 1700-luvulla ja yleistyi vähitellen pappiloiden pihoihin ja porvariston keskuuteen. Vähitellen Etelä- ja Lounais-Suomen maatiloilla ja kaupunkilaispihoilla alettiin viljellä hyötykasveja ja kotitarvetuotannon nousukausi alkoi.

Puutarhaneuvonnan lisääntymisellä oli tärkeä osuus kotitarvetuotannon yleistymisessä tavallisen kansan keskuudessa. Neuvontaa antoivat mm. Martat ja Kansanvalistusseura perustamisestaan lähtien (Donner 2015). Koulu- ja siirtolapuutarhojen, sekä vuokrapalstaviljelyn yleistyessä 1900-luvun alussa, kotitarvetuotantoa oli mahdollista harjoittaa riippumatta siitä, omistiko maata vai ei. Puutarhahoidolle annettiin uusia merkityksiä ravinnon ja elannon tuottamisen lisäksi ihmisenä kasvun ja itsensä kehittämisen mahdollistajana sekä kansakunnan rakentajana. Kotitarvetuotannon huippuvuosia koettiin sotien aikana sekä sodanjälkeisinä ja 30-luvun laman aikoina, jolloin kaikki pihat valmistettiin hyötykasvien tuotantoon elintarvikepuolan helpottamiseksi (HAMK 2017).

Sotien jälkeen elintarvikkeiden saatavuuden ja kotitalouksien taloudellisen tilanteen parantuessa kotitarvetuotanto vähentyi ja alkoi muuttua enemmänkin harvojen innokkaiden harrastajien tavaksi viettää vapaa-aikaa. Työläät kasvimaat muuttuivat kukkapenkeiksi tai nurmikoksi ja vain marjojen ja hedelmien kasvattaminen piholla säilytti suosionsa. Vasta 1980-luvun lopun laman keskellä heräsi uudestaan kiinnostus ruuan tuottamiseen kodeissa. Vuosikymmen myöhemmin alettiin puhua luonnonmukaisesta viljelystä ja kompostoinnista. Nykyään kotitarvetuotanto on tullut taas muotiin ja syötävää kasvatetaan omakotitalojen pihojen lisäksi parvekkeilla, yhteisöpalstoilla ja ruuan tuottamista varten perustetuissa osuuspuutarhoissa. Kotitarvetuotanto näyttäytyy medioissa toisaalta kaupallisena harrastuksena, jossa voi toteuttaa yksilöllisiä mielihaluja ja toiveita, toisaalta vastauksena huoleen ympäristön pilaantumisesta ja maapallon kestävästä ruokasta alati kasvava väestö (Donner 2015).

Maanviljelyksen yleistyessä ja ihmisten asettuessa enemmän aloilleen alkoi myös kotieläinten pito lihan- ja maidontuotantoa varten sekä nahan ja villan takia. Lampaista ja vuohia arvellaan olleen Suomessa jo kivikaudelta ja nautoja pronssikaudelta alkaen (Bläuer 2015). Varsinkin lammas oli yleinen eläin maatiloilla (ks. Virtuaalilylä). Tavoitteellinen lampaiden jalostustyö aloitettiin jo 1700-luvulla lampaanvillan laadun parantamiseksi ja lampaista oli määrällisesti eniten juuri villantuotantoa varten Suomessa ennen sotia. Tekstiiliteollisuuden kehittyessä villantuotanto ja siten myös lampaiden määrä väheni voimakkaasti 1970-luvulle saakka, mutta lampaanlihan kulutuksen noustessa lammastalous on elpynyt uudelleen, joskaan ei entiselle tasolle.

Kanoja tiedetään olleen Suomessa jo 1200-luvulla, ensin varakkaammalla väestöllä yleistyen vasta 1900-luvun alussa kaiken kansan keskuuteen (Virtuaalilylä). Kanoja käytettiin ensin kananmunien tuotantoon. Muninnan loppuessa kana lopetettiin ja ruhosta hyödynnettiin ne osat, jotka voitiin. Kaupallinen kanankasvatus alkoi Suomessa vasta itsenäistymisen jälkeen ja broilerin tuotanto 1950-luvun lopussa. Broilerin kasvatus oli kuitenkin määrältään pientä 1990-luvulle asti. Tuotantokanien kasvatusta on yritetty Suomessa useaan otteeseen, mutta toiminta ei ole yleistynyt missään vaiheessa (Kaniinikasvattajat). Aloitteita järjestelmälliseen kaninkasvatukseen lihaa varten tehtiin ensimmäisiä kertoja 1900-luvun alussa, mutta toiminta tyrehtyi pian. Vuosikymmen myöhemmin tulivat turkiskaniinit. Kanien kasvatusta lihan takia yritettiin jälleen sodan aikana ja 1970-luvulla ns. broilerikanin kasvatuksella. Vuosikymmen myöhemmin tulivat lemmikkikanit. Nyt kiinnostus lihakanien kasvatukseen on virinnyt uudestaan. Suurempia eläimiä, kuten sikoja ja lehmiä pidettiin 1800-luvulle asti

lähinnä lannantuotantoa varten. Sitä tarvittiin peltojen lannoitukseen (Virtuaalilylä). Sikojen määrä oli 1900-luvun alkuun asti hyvin pieni ja pääasiallisesti niitä kasvatettiin omaan käyttöön. Varsinainen sikatalous sai alkunsa vasta suuren laman jälkeen sikojen siirtyessä vähitellen ulkoa pieniin sikaloihin ja sieltä isompiin tuotantoyksiköihin 1950-luvulta lähtien. Nautakarjaa arvellaan olleen Suomessa pienessä määrin jo useita vuosisatoja sitten. Nautatilat yleistyivät maatalouden toiseksi pääelinkeinoksi 1900-luvun alun jälkeen (Kansatiede, HY). Aluksi nautakarjaa pidettiin eniten Ahvenanmaalla ja Pohjanmaalla ja vähiten Itä-Suomessa. Voin viennin vilkastuessa Venäjälle lypsykarjatilat alkoivat yleistyä myös Itä-Suomessa. Mehiläisiä on hyödynnetty jo pitkään, ensin ryöstämällä luonnonvaraisen mehiläispesien satoa ja myöhemmin mehiläistarhauksen avulla (Mehiläishoitajat). Mehiläistarhaus otti Suomessa ensiaskeleitaan 1700-luvulla, kun mehiläisiä tuotiin Suomeen Virossa ja Ruotsista. Puutarhaviljelyn ja muu karjankasvatuksen tapaan, mehiläistarhauskin oli aluksi säätyläisten harrastus ja levisi viime vuosisadan puolella myös muiden väestöryhmien keskuuteen.

2.2. Ruoka ja sen tuottajat osana yhteiskunnan järjestelmiä ja rakenteita

Ruokajärjestelmät ovat osa nykyajan yhdyskuntien infrastruktuuria samaan tapaan kuin liikenteen, energian, veden ja kierrätyksen systeemitkin. Järjestelmät voidaan jakaa neljään tyyppiin: alkutuotantoon, logistiikkaan, tarjontaan ja kulutukseen, sekä materiaalin kiertoon ja jätteeseen. Erityisesti tarjonta ja kulutus liittyvät tiiviisti arkeemme, kun suuntaamme päivittäisen kulkumme ruokaostoksille tai työpaikkalounaalle. Elintarvikekauppa ja ravintolat ovat näkyvin osa tätä urbaania ruokajärjestelmää. Infrastruktuurien luonteeseen kuuluu tietty arkipäiväisyys, itsestäänselvyys ja näkymättömyys. Siksi suurin osa ruokajärjestelmästä ei jäsenny osaksi päivittäistä kokemustamme. Ainoastaan järjestelmän muuttuessa tai joutuessa epäkuuntoon tulemme tietoisiksi laajemman systeemin olemassaolosta ja tärkeydestä. Ruokatuotannon valitsemista tutkimuskohteeksi puolustaa sen ratkaiseva asema elämän ylläpitämisen kannalta. Siksi se on mitä luontevin näkökulma tarkastella yhteiskunnallisia rakenteita ja niiden merkitystä ihmisten tasa-arvoisille mahdollisuuksille rakentaa hyvinvointiaan. Tässä kohdassa katseet kääntyvät kaupunkisuunnittelun suuntaan, sillä ruoan viljely ja eläintenpito ovat myös maankäytön kysymyksiä. Kaavoituksen kautta paikallishallinto, eli kunnat, säätelevät siis osaltaan myös ruokademokratiaa.

Kiinnostus ruoan kotitarvetuotantoon nostaa kaupunki- ja yhdyskuntasuunnittelun tärkeään asemaan tuotannon mahdollistajana. Kaupungit ja kunnat joutuvat väistämättä huomioimaan kasvavan tarpeen ja kehittämään uusia suunnitteluperiaatteita, joilla ruoan omaehtoinen tuotanto integroidaan osaksi maankäyttöä ja yhdyskunnan järjestelmiä. Niin sanottu ”food planning” on nousussa oleva monitieteinen tutkimusala (ks. esim. AESOP), ja sillä on myös käytännön sovelluksia eri puolilla maailmaa. Hyvä esimerkki tästä on Melbournen kaupungin ruokapolitiikka (City of Melbourne). Termi ”food planning” ei käänny kovin hyvin suomenkielelle, mutta sillä tarkoitetaan ruoan ja ruokajärjestelmien tietoista huomiointia kaupunki- ja yhdyskuntasuunnittelussa sekä aktiivisen ruokatoimijuiden tukemista tätä kautta. Tavoitteena on parantaa ihmisten hyvinvointia, edistää yhdyskuntien ekologisuutta, sekä lisätä myös yhdyskuntien elinvoimaa ja viihtyvyyttä (Parham 2015).

Terveyden ja hyvinvoinnin tutkimuksessa on viime aikoina lisääntyvässä määrin otettu huomioon lähiympäristöjen, kuten naapurustojen (neighbourhood), paikkojen ja kulttuurien merkitys (Karvonen 2011, Bond Huie 2001). Koko yhteisön hyvinvoinnin kannalta on tärkeää se, miten alueiden viihtyisyys ja turvallisuus ja niissä harjoitettava toiminta vaikuttavat sosiaalisten verkostojen ja vuorovaikutuksen rakentumiseen ja yhteiseen toimintaan (Beenackers ym. 2011) ja tätä kautta myös sosiaalisen pääoman ja luottamuksen kehittymiseen (Komu ja Hellsten 2010). Nämä kaikki voivat näkyä alueille juurtumisessa sekä kuuluvuuden ja osallisuuden tunteessa (ks. Riukulehto 2013, Soini 2012). Samoin kuin muihin ihmisiin tai yhteiskuntaa kohtaan koetaan luottamusta, myös kaupunkiviljely ja eläintenpito voivat synnyttää luottamusta siihen, että omiin taitoihin perustuva työ voi vuosi toisensa jälkeen tuottaa tulosta. Maan viljeleminen sisältävää myös kokemuksia yhteydestä luontoon ja maaperään ja antaa esteettisiä elämyksiä sekä uskoa jatkuvuuteen (Soini 2012).

Paikkatietojärjestelmien kehittyminen on avannut aivan uusia mahdollisuuksia löytää asuinym-
 päristöjä, joissa tarve väestön terveyden edistämistoimille on suurin. Tällaisia ovat ns. obesogeeniset
 ympäristöt, joissa yhdistyy monia ympäristöhaittoja (esim. kemikaalikuormitus) ja olosuhteita, jotka
 vaikuttavat asukkaiden terveyteen (Lake ja Townshend 2006). Tällaisissa ympäristöissä elävät usein
 ne väestöryhmät, joilla sosioekonomisten resurssiensa vuoksi on heikoimmat mahdollisuudet pitää
 huolta terveydestään, ravintonsa laadusta tai riittävästä liikunnasta (Giskes ym. 2011, Schrempft ym.
 2016). Ympäristöjen obesogeenisyys on keskeinen tekijä maailmanlaajuisen lihavuusepidemian taustalla
 (WHO 2016). Ruoan omatuotanto myös näillä alueilla voisi tukea ruokavalioiden kehittymistä
 kohti kasvispainotteisuutta ja kemikaalikuorman vähentymistä, jolloin sillä olisi merkitys terveyden
 eriarvoisuuden vähentämiseksi. Kaupunkialueiden kehittämällä omaviljelyn ja eläintenpidon mah-
 dollistavaan suuntaan voi edellä kuvatusti olla merkitystä terveyden ja hyvinvoinnin eri ulottuvuuksiin
 ja varsinkin ravitsemuksen kehittymiseen terveyden kannalta parempaan suuntaan. Suomalaista
 väestöä koskevassa Internet-kyselyssä vuonna 2010 yli puolet vastanneista sanoi, että oli muuttanut
 ruokailutottumuksiaan parin viime vuoden aikana tai oli muuttamassa niitä, ja 39 % aikoi lisätä kas-
 visten syömistä tulevaisuudessa (Latvala ym. 2012). Vaikka jo tiedetään elämäntapavalintojen olevan
 vahvasti yhteydessä elinympäristöjen tarjoamiin valinnanmahdollisuuksiin, riittävässä määrin ei ole
 luotu paikallisia käytäntöjä tai normeja, jotka valinnanmahdollisuuksien kirjoon ja todella toteutuviin
 valinnanmahdollisuuksiin vaikuttaisivat (Häikiö 2012).

2.3. Kotitarvetuotanto osana hyvinvointia

Rappen ym. (2013) selvityksen mukaan 30 % kaupunkiväestöstä ja 70 % maaseutuväestöstä harrastaa
 puutarhanviljelyä. Kotitarveviljely voi perustua jossain määrin myös muuhun kuin maankäyttöön
 (esim. hydroponinen tuotanto). Myös hyötyeläimiä, esimerkiksi kanoja, sikoja, lampaita tai kaneja,
 kasvatetaan kodeissa pienessä mittakaavassa nykyäänkin.

Useassa Euroopan maassa kuten Baltiassa, Venäjällä ja Puolassa kotitarveviljely on edelleen osa
 monien heikommin toimeentulevien ihmisten toimeentuloa (Bellows 2004, Pomerleau ym. 2002,
 Sharashkin ja Gold 2009). Myös Suomessa oman ruoan tuottamisen taustalla voi olla halu helpottaa
 rahatilannetta, mutta motiivien kirjo on todennäköisesti hyvinkin laaja. Kaupunkiviljely onkin yleistynyt
 monissa Euroopan suurkaupungeissa ilman, että kyse olisi taloudellisesta välttämättömyydestä,
 vaan pikemminkin arvojen muutoksesta ja ideologisista virtauksista yhteiskunnissa sekä ihmisen ha-
 lusta ottaa ruoantuotantoa mahdollisuuksien mukaan omiin käsiin ja samalla osallistua ekologisesti ja
 eettisesti kestävämpään ruokatuotantoon (ks. Helne ja Salonen 2012, White 2011). Kysymys voi
 myös olla varautumisesta tulevaisuuteen, ruokaturvan varmistamiseen. Ruokaturvalla tarkoitetaan
 tilaa, jolloin kaikilla ihmisillä on kaikkina aikoina riittävästi turvallista ja ravitsevaa ruokaa elääkseen
 terveellistä ja aktiivista elämää (FAO 1996). Kotitarvetuotannolla voidaan varmistaa ruokaturvaa
 lisäämällä ruokahuollon resilienssiä eli systeemin kykyä palautua katastrofeista tai säilyttää tärkeät
 toiminnot häiriöistä huolimatta (Barthel ym. 2013, Tendall ym. 2015, Holling 1973, Miller ym. 2010).
 Vaikka Suomessa tällä hetkellä harvalla on tarve ja mahdollisuus oman talouden kannalta merkittä-
 vään elintarvikkeiden kotitarvetuotantoon, tulevaisuudessa tilanne saattaa muuttua ja turva-aspekti
 voi tulla tärkeämmäksi.

Puutarhanhoidolla on todettu olevan paljon suotuisia vaikutuksia ihmisen terveydelle ja hyvin-
 voinnille (esim. Dunnett ja Quasim 2000). Odotuksia näyttää kohdistuvan etenkin kotitarvetuotannon
 vaikutukseen ruokavalioiden terveellisyydelle ja hyötyihin fyysiselle ja psyykkiselle terveydelle sekä tun-
 ne-elämälle. Puutarhassa työskentely lisää fyysistä ponnistelua eli liikumista ja parantaa kuntoa.
 Sosiaalista hyvinvointia lisää sekä yhteistyö muiden harrastajien kanssa että yhteys luontoon ja ympä-
 ristöön. Myös kosketus kulttuuriperintöön ja paikallisympäristöön ja oppimisen kokemukset osal-
 taan rakentavat hyvinvointia. Toiminnalta voidaan odottaa myös lisääntyvää tietoa ruoan alkuperäs-
 tä, myönteisempää asennetta terveellistä ruokavaliota kohtaan, ympäristötietoisuuden ja vastuun-
 tunnon sekä voimaantumisen tunteen kasvua ja rohkeutta uusien asioiden kokeilemiseen. Positiivis-
 ten vaikutusten joukossa voivat olla myös stressin ja depression väheneminen, lisääntynyt tunne

tyytyväisyydestä, onnistumisten tuottamasta ylpeydestä, rentoutumisesta, itsetunnon ja oman merkityksen tarkoituksellisuudesta ja yhteenkuuluvuuden tunteesta. (Ohly ym. 2016, Schmutz ym. 2014.)

Kaupunkiviljelyyn ja eläinten kanssa toimimiseen voi liittyä luonto- ja ympäristökokemuksen osana tunne pääsemisestä irti kiireestä ja tehokkuuden ja hyötyajattelun ylivallassa sekä tasapainon kokemus (Salonen 2012, Levine ja Norenzayan 1999). Ympäristöpsykologisesta näkökulmasta mielen ja luonnon yhteyksiä tarkastellut Kirsi Salonen (2012) kutsuu tasapainon arvoiksi tasapainoa (hyvinvointia), eheyttämistä, yhteisyyttä, kumppanuutta, luontoympäristön elementtejä ja myönteistä olemisen kokemusta. Jälkimmäinen on psyykinen tila, jonka elementit ovat turvallisuus, jatkuvuus, kokemuksellisuus ja hyväksyntä (Salonen 2012, Kaplan ja Kaplan 1989). Green care -menetelmät, puutarhaterapia, eläinavusteinen terapia ja hoivamaatalous ovat jo osoittaneet luonnon, puutarhahoidon ja eläinsuhteiden merkitystä hyvinvoinnille ja jopa sairauksista toipumiselle tai niiden kanssa elämisen helpottumiselle (Green Care Finland ja Soini ym. 2011). Näissä toimintamuodoissaan pieni- muotoinen viljely ja eläintenpito ovat jo muodostumassa osaksi yhteiskunnan sosiaali- ja terveystalouksia ja samoja mahdollisuuksia sisältyy kaupunkiviljelyyn ja eläinten kanssa työskentelyyn (Laatu 2012).

Ihmisten, eläinten ja muun elollisen keskinäisiä yhteyksiä ja osapuolten hyvinvointia, elämänlaatua ja onnellisuutta voidaan tarkastella useasta näkökulmasta ja monella tavalla käsitteitä määritellen. Eniten tutkittua ja määriteltyä on ihmisyyksilöiden hyvinvointi. Syvemmälle ymmärryksessä päästään, jos se tehdään yhteydessä muun eliökunnan hyvinvoinnin tarkasteluun. Yksi runsaasti tietoa tuottanut alue, jossa näkökulmien yhdistäminen on mahdollista, on tutkimus lemmikkien merkityksestä ihmisten terveydelle (katsaus tähän mm. Laatu 2012, Koivusilta ja Ojanlatva 2006), mutta tarpeen on tutkia myös ihmisten merkitystä eläinten terveydelle. Markku Laatu (2012) on esittänyt tavan, jolla Erik Allardtin (1976) luomaa, Helneen ja kollegoiden (2012) edelleen kehittämää hyvinvointiteoriaa voidaan soveltaa kattamaan sekä ihmisten että eläinten hyvinvoinnin ulottuvuudet. Samaan kehikseen lienee mahdollista sisällyttää myös kasvikuntaan ulottuva tarkastelu. Allardtin alkuperäisten kolmen ulottuvuuden, elintason (having), yhteisyyssuhteiden (loving) ja itsensä toteuttamisen (being) lisäksi kokonaisuuteen luetaan vielä tekeminen (doing). On siis mahdollista, että yhteistä viitekehystä käyttäen rakennetaan tietoa siitä, miten samanaikaisesti muotoutuvat ihmisten, eläinten ja myös kasvikunnan hyvinvointi.

Tuotantoeläinten vaikutusta ihmisen hyvinvointiin on tutkittu enimmäkseen haitallisten vaikutusten osalta. Koska kotitarvetuotantoa on lukumääräisesti melko monessa paikassa, kotitarvetuotantoeläimissä esiintyvät taudinaiheuttajat voivat aiheuttaa riskejä ammattimaiselle tuotannolle ja eläinten hoitajille sekä vähentää keinoja, joilla riskit voidaan pitää hallinnassa. Esimerkiksi harrastekangat ovat usein suoraan ja välillisesti kontaktissa luonnonvaraisten eläinten, lemmikkien ja eri ihmisten kanssa ja ne voidaan ostaa ilman takeita tautivapaudesta. Kanalan pitäjien tiedot tarttuvista eläintaukeista ja zoonoottisista taudinaiheuttajista, tautien tunnistamisesta ja torjunnasta voivat olla puutteellisia. Kanalatiheyden kasvu jo itsessään on riskitekijä eläintautien leviämiseksi. Kotitarvetuotannon eläimet voivat siten lisätä riskiä tarttuvien tautien leviämiseen ammattimaiseen siipikarjatuotantoon ja ihmisiin. Muita haittoja tuotantoeläinten kasvatuksesta voi aiheutua epäasiallisesta jätteen käsittelystä, kosketuksesta tuho- ja saaliseläimiin sekä äänestä ja hajusta (Pollock ym. 2012).

3. Tutkimusaineisto ja menetelmät

3.1. Tutkimusaineiston kerääminen

Tutkimusaineisto kerättiin huhti-toukokuussa 2017 Internet-pohjaisella Webropol-kyselyllä. Tiedot tallentuivat suoraan datatiedostoiksi ilman tunnistetietoja. Tutkimuksesta kerrottiin kullekin osallistujalle kyselyn yhteydessä olevalla tiedotteella. Siinä kerrottiin mistä tutkimuksessa oli kysymys, miten se toteutetaan, että vastauksia käsitellään jokaisessa tutkimuksen vaiheessa luottamuksellisesti ja ilman henkilötietoja.

Tutkimukseen pyrittiin saamaan mukaan laajalti erilaisia alan harrastajia. Ensin tunnistettiin mahdollisimman paljon erilaisia kohderyhmiä, jotka voisivat vastata kyselyyn. Taulukossa 1 luetelluille tahoille lähetettiin tietoa tutkimuksesta sekä linkki kyselyyn. Näitä pyydettiin jakamaan tietoa kyselystä eteenpäin. Tutkimuksesta ilmoitettiin myös Seinäjoen yliopistokeskuksen tietotuskanavissa, YLE Pohjanmaassa ja sanomalehti Ilkassa. Kyselystä tehtiin myös paperisia ilmoituksia Seinäjoen alueen kauppojen ilmoitustauluille. Kuka tahansa kohderyhmään itsensä kokeva pääsi osallistumaan kyselyyn. Tavoitteena ei siten ollut kerätä koko väestöä edustavaa aineistoa kotitarveviljelystä, vaan tavoittaa mahdollisimman laaja joukko kotitarveviljelijöitä.

Taulukko 1. Yhteydenotot eri tahoihin tutkimuksesta tiedottamista ja rekrytointia varten.

Oppilaitokset ja opiskelijajyhdistykset

HY arkkitehtikilta: <https://arkkitehtikilta.fi/>

HY elintarvikeylioppilaat Lipidi ry: <http://www.lipidi.fi/>

HY Eläinlääketieteen kandidaattiyhdistys EKY ry: <http://www.eky-ry.fi/>

HY maatalousylioppilaiden yhdistys Sampsa ry: <http://www.sampsary.fi/>

HY maisema-arkkitehtuurin opiskelijajyhdistys Vista: <https://vista.ayy.fi/>

HY ravitsemustieteen ja kuluttajaekonomian ainejärjestö Oikos ry:
<https://oikosry.wordpress.com/oikos/>

HY ympäristö- ja luonnonvaraekonomian ainejärjestö:
<https://vuorovaikutusry.wordpress.com/about/>

HY Ympäristötieteiden Opiskelijat – MYY ry: <http://blogs.helsinki.fi/myy-ry/>

Hämeen ammattikorkeakoulu: <http://www.hamk.fi/Sivut/default.aspx>

Jyväskylän opiskelijoiden luomupiiri Jolppi ry: <http://jolppi.org/>

Kajaanin yliopistokeskus: <http://www oulu.fi/kajaaninyliopistokeskus/>

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius: <https://www.chydenius.fi/>

Lahden yliopistokampus: <http://www.lahdenyliopistokampus.fi/>

LUT ympäristötekniikan kilta Pelletti ry: <https://www.pellettiyry.org/>

Mikkelin yliopistokeskus: <http://muc.fi/>

Oulun Arkkitehtikilta ry: <http://oulunarkkitehtikilta.net/kilta/>

Oulun yliopiston Ympäristörakentajakilta ry: <http://www.ymparistorakentajakilta.net/>

Porin yliopistokeskus: <http://www.ucpori.fi/>

Suomalaiset Eläinlääketieteen opiskelijat Tartossa Suolet ry: <http://www.suolet.fi/>

TAMK Environmental Engineering programme Globe: <http://globetamk.weebly.com/>

TAMK rakennusalan opiskelijoiden kerho: <https://www.facebook.com/anturatamk/>

TAMK Rakennusarkkitehtiopiskelijoiden kerho Tarkka: <https://www.tarkkakerho.com/>

TAY ylioppilaskunnan sähköpostilista: <https://tamy.fi/yhteystiedot/sahkopostilista>
 TUT Tampereen arkkitehtikilta: <https://www.tamark.fi/>
 TUT Ympäristöteekkarikilta: <http://www.ymparistoteekkarikilta.fi/kilta/index.html>
 TY biolääketieteen opiskelijoiden ainejärjestö In vitro aboensis:
<https://tyyala.utu.fi/iva/yhdistys/>
 TY ja Åbo akademin museologian opiskelijoiden ainejärjestö Museoin:
<https://tyyala.utu.fi/museion/>
 TY KY-Gourmet:
<https://www.tyy.fi/fi/alayhdistyksille/alayhdistykset/harrastusyhdistyksset/ky-gourmet>
 TY luomupiiri ry: <http://luomupiiri.fi/>
 TY Turun akateeminen eläinoikeusseura ry: <https://www.facebook.com/pg/akateos/about/>

Facebook ryhmät ja keskustelukanavat

Aquaponics Finland: <https://fi-fi.facebook.com/aquaponicsfinland/>
 Asfalttiviidakot: https://www.facebook.com/Asfalttiviidakot/?hc_ref=NEWSFEED
 Eri alueitten REKO:t:
https://www.facebook.com/search/str/Reko/keywords_groups?see_more_ref=eyJzaWQiOiJlLWJk5NDE4NDI5Njk1NzMTiLCjYzZWYiOiJzZWVfbW9yZSJ9
 Kampuslaarit: <https://www.facebook.com/groups/122913577740726/?fref=ts>
 Kaupunkiviljely: <https://www.facebook.com/kaupunkiviljely/>
 Lintutila Siltajoen Sirkus: <https://www.facebook.com/Siltajoensirkus/>
 Lisää kaupunkia Helsinkiin: <https://www.facebook.com/groups/184085073617/about/>
 Otaniemen kaupunkiviljely-yhdistys ry: <https://www.facebook.com/OtaniemiUrbanGarden?fref=ts>
 Piha ja puutarha: <https://www.facebook.com/groups/10363013252/about/>
 Satokausikalenteri: https://www.facebook.com/satokausikalenteri/?hc_ref=NEWSFEED&fref=nf
 Suomen Luonto: <https://www.facebook.com/suomenluonto/?fref=nf>
 Syötävä puisto: <https://www.facebook.com/syotavapuisto/>
 Turun ympäristö- ja kaavoitusasioiden kansalaiskeskusteluryhmä:
<https://www.facebook.com/groups/130892430314734/?ref=ts&fref=ts>
 Vantaan kaupunki suunnittelee ja rakentaa:
<https://www.facebook.com/vantaasuunnitteleejarakentaa/?fref=ts>

Keskustelukanavat

agronet.fi keskustelukanava: <https://keskustelukanava.agronet.fi/agronet/index.php>
 Hipit.fi: <http://hipit.fi/foorumi/>
 Maatalousfoorum – Keskustelupalsta maanviljelijöille:
<http://www.murtola.com/foorum/index.php?sid=8674602734380c4c4f356c9a3396510e>
 Mehiläishoitajat foorumi: <http://mehilaishoitajat.pox.fi/>
 Survivalismi: <http://www.survivalismi.com/index.php?sid=68b03a4e50fc1bc94b7226cd683850c7>
 Taloforum: <https://taloforum.fi/>

Muut

AB Seinäjoki – boosting bioeconomy: <http://www.abseinajoki.com/>
 biotalous: <http://www.biotalous.fi/>
 Botania kasvitieteellinen puutarha: <http://botania.fi/>
 Elävä maa luomupiiri: <http://www.elavamaa.fi/>
 Etelä-Pohjanmaan Korkeakoulu yhdistys: <http://www.epky.fi>
 Fee Suomi – ympäristökasvatus: <https://www.feesuomi.fi/>
 Jyväskylän kestävä kehitys ry.: <http://www.japary.fi/>
 Kantolanniemen siirtolapuutarhayhdistys ry: <https://www.kantolanniemenspy.fi/yhteystiedot/>
 Kuusikorven tila: <http://kuusikorpi.fi/>
 Luomuinstituutti: <http://luomuinstituutti.fi/>
 Luomulaakso blogi: <http://luomulaakso.fi/>
 Luomupiiri Lipstikka: <http://tilaus.luomupiirilipstikka.fi/index.php>
 Niihama siirtolapuutarha: <http://www.niihama.eu/>
 Ruokamysterit: <http://ruokamysterit.fi/>
 Ruokapiiri: <http://www.ruokapiiri.fi/clientHome.php>
 Safkanet.fi: <https://safkanet.fi/>
 Sulkuranta- siirtolapuutarha: <http://sulkur.wixsite.com/main>
 Suomen sieniseura: <http://www.funga.fi/>
 Suomen ympäristökeskus: <http://www.syke.fi/fi-FI/>
 Tampiiri ry – Tamyn ruokapiiri: <http://www.tampiiri.fi/>
 Tiedetuubi: <http://www.tiedetuubi.fi/>

3.2. Kyselylomake

Kysely koostui kahdesta osasta. Ensimmäisen osan kysymykset koskivat sitä, mitä vastaajat tuottivat kotitarpeisiin, mitkä tekijät motivoivat heitä kotitarvetuotantoon, minkälaisia resursseja kotitarvetuotantoon oli olemassa ja mitä mahdollisesti he kaipasivat lisää sekä millaisia rajoituksia kotitarvetuotannossa koettiin olevan. Kysymykset olivat tutkimusryhmän tätä kyselyä varten kehittämiä. Kyselyn toisessa osassa selvitettiin vastaajien taustatietoja. Tutkimuksen indikaattorit ja muuttujat on kuvattu taulukossa 2.

Kyselyä pilotoitiin tutkimusryhmän valitsemilla henkilöillä. Kyselyn vastausaika oli 25.4–21.5.2017.

Taulukko 2. Kyselyn indikaattorit, kysymykset, muuttujien arvot ja uusien muuttujien muodostaminen aineiston analysointivaiheessa luokittelemalla.

Indikaattori	Kysymys, muuttujien arvot, uusien muuttujien muodostaminen
Taustatiedot	
Sukupuoli	Sukupuolenne? 1=Nainen, 2=Mies, 3=Muu, 4=En halua kertoa
Ikä	Ikänne? (avoin kenttä)
Koulutus	Mikä on korkein koulutus, jonka olette suorittanut? 1=Peruskoulu, kansa- tai kansalaiskoulu, 2=Lukio, ylioppilas tai ammattikoulu, 3=Lyhyt ammatillinen koulutus, esim. ammattikurssi, 4=Opistotason tutkinto, 5=Ammattikorkeakoulututkinto, 6=Yliopistotutkinto ja 7=Muu (avoin kenttä) <i>Luokiteltu:</i> 1=Perus (1), 2=Keski (2-4) ja Korkea (5,6). Kysymyksen avoimet vastaukset kohtaan 7 käytiin läpi ja luokiteltiin luokkiin 1–6.
Pääasiallinen toiminta	Mikä on pääasiallinen toimintanne? 1=Palkkatyössä, 2=Yrittäjä, 3=Opiskelija, 4=Eläkeläinen, 5=Työtön, 6=Kotivanhempi ja 7=Muu (avoin kenttä) <i>Luokiteltu:</i> 1=Palkkatyössä/yrittäjä (1 ja 2), 2=Muu (3-6). Kysymyksen avoimet vastaukset kohtaan 8 käytiin läpi ja luokiteltiin luokkiin 1–6.
Asuinalueen tyyppi	Minkä tyyppinen asuinalueenne on? 1= Haja-asutusalue, 2= Maaseutukylä, 3=Väljä esikaupunki, 4=Omakotitaloalue, 5=Rivitaloalue, 6=Kerrostaloalue, 7=Kaupunkikeskusta, 8=Muu (avoin kenttä) <i>Luokiteltu:</i> 1= Haja-asutusalue/maaseutukylä (1 ja 2), 2=Väljä esikaupunki/Omakotitaloalue/Rivitaloalue (3-5), 3=Kerrostaloalue/kaupunkikeskusta (6 ja 7) Kysymyksen avoimet vastaukset kohtaan 8 käytiin läpi ja luokiteltiin luokkiin 1–7.
Alue	Asuinalueenne postinumero? <i>Luokiteltu:</i> Postinumerot jaettiin ensin kuntiin, maakuntiin ja lopuksi muodostettiin neliarvoinen muuttuja; 1=Länsi-Suomi, 2=Helsinki-Uusimaa, 3=Etelä-Suomi ja 4=Pohjois- ja Itä-Suomi.
Kotitarvetuotanto	
Kasvit	Jos harrastatte kotitarvetuotantoa, mitä kasvikunnan tuotteita kasvatatte? (Mahdollisuus valita useita) En mitään, Perunoita, Tomaatteja, v Kurkkuja, Salaatteja, Muita vihanneksia, Yrttejä, Marjoja, Omenoita, Muita hedelmiä, Porkkanoita, lanttuja, nauriita tms. juureksia, Palkokasveja esim. herneitä tai papuja, Jotain muuta, mitä? (avoin kenttä)
Eläimet	Jos harrastatte kotitarvetuotantoa, mitä eläimiä teillä on? (Mahdollisuus valita useita) Ei mitään, Vuohia, Lampaista, Kaneja, Lypsylehmiä, Nautoja lihaksi, Mehiläisiä, Munivaa siipikarjaa esim. viiriäisiä, kanoja, tms., Siipikarjaa lihaksi esim. kanoja, hanhia, tms., Jotain muuta, mitä? (avoin kenttä) <i>Luokiteltu 1:</i> 1=Ei eläimiä (1 ja osa kohdasta 10, jos on esim. kotieläimiä, mutta ei varsinaisia tuotantoeläimiä), 2=Eläimiä (2–9 ja osa kohdasta 10) <i>Luokiteltu 2:</i> 1=on jotain tuotantoeläimiä (2-9), 2=vuohia ja/tai lampaista (2,3), 3=sikoja, nautoja ja/tai lehmiä (5,6,kohdasta 10 siat), 4=Siipikarjaa (8,9), 5=Kaneja (4) Montako eläintä teillä on kotitarvetuotantoa varten? Luetelkaa montako kappaletta mitäänkin eläintä on.

Kasvi/eläin	Muodostettu muuttujista Kasvit ja Eläimet. 1= sekä kasveja että eläimiä, 2=vain kasveja
Pinta-ala	Paljonko maapinta-alaa kotituotantokasveillanne tai -eläimillänne on käytössä? Arvioikaa niin tarkasti kuin mahdollista. (avoin kenttä) <i>Luokiteltu:</i> 1=0–9.9 m ² , 2=10–99 m ² , 3=100–999 m ² , 4=1000–9999 m ² , 5=1–5ha ja 6=yli 5ha
Käytetty aika	Kuinka paljon aikaa käytätte keskimäärin kotitarvetuotantoonne viikossa? (avoin kenttä) <i>Luokiteltu:</i> 1=< 2h, 2=2–3,9h, 3=4–9,9h, 4=10–19,9h, > 5h
Kulut vuodessa	Kuinka paljon rahaa käytätte keskimäärin kotitarvetuotantoonne vuoden aikana? Arvioikaa niin tarkasti kuin pystytte. (avoin kenttä) <i>Luokiteltu:</i> 1=0–49€, 2=50–99€, 3=100–499€, 4=500–999€ ja 6=>1000€
Hankinnat	Mitä hankintoja olette tehnyt kotitarvetuotantoanne varten viimeisen vuoden aikana? (Mahdollisuus valita useita) Ei mitään, Kasvihuone ja/tai -laatikko, Eläinten tilat (rakennus, aitaus, tarhaus tms.), Opaskirjoja tai muuta kirjallisuutta, Maksullinen kurssi tai neuvontaa, Työkaluja, Jotain muuta, mitä? (avoin kenttä)
Maataloustuki	Oletteko saanut rahallista tukea yhteiskunnalta tuotantoanne varten, esim. maataloustukea? 1=Kyllä, 2=En
Paikka	Harrastatteko kotitarvetuotantoa mieluummin... 1=Yhteisellä maalla muiden tuottajien kanssa?, 2=Omalla tontillanne?, 3=Muualla, missä? (avoin kenttä)
Etäisyys	Kuinka kaukana kotitarvetuotantopaikkanne sijaitsee kodistanne? (avoin kenttä) <i>Luokiteltu:</i> 1=omalla pihalla tai tontilla / välittömässä läheisyydessä (0–200m), 2=ei välittömässä läheisyydessä, mutta kävely/pyöräilymatkan päässä (200m–5km), 3=lyhyen automatkan päässä (5-50km, esim. palsta tai mökki), 4=pitkän matkan päässä (yli 50km, esim. mökki), 5=eos/poissa
Muutokset tuotannossa	Miten kotitarvetuotantonne on muuttunut sen jälkeen, kun aloititte? (avoin kenttä)
Mitä kaipaa?	Kaipaatteko kotitarvetuotantoonne jotain seuraavista? (Mahdollisuus valita useita) Lisää maapinta-alaa, Maapalstan lähempänä asuntoa, Mahdollisuuden kasvattaa kotieläimiä, esim. kanoja, Lisää tietoa kasveista, Lisää tietoa eläimistä, Lisää sosiaalisia kontakteja, Lisää aikaa, Lisää rahaa, Lisää tilaa sadon jalostamiseen tai käsittelyyn, Lisää tilaa varastoinnille, Jotain muuta, mitä? (avoin kenttä)
Koulutus kotitarvetuotantoon	Oletteko saanut koulutusta kotitarvetuotantoon? (Mahdollisuus valita useita) En, Ammatillista koulutusta, Täydennyskoulutusta, Oppimista palkkatyössä, Olen käynyt kotitarvetuotantoon opastaneen kurssin, Olen lukenut alan kirjallisuutta, Kasvanut/ asunut maatilalla, Työssä oppiminen tai harjoittelu maatilalla/ kaupapuutarhalla tms. paikassa, jossa on ammattimaista tuotantoa, Muu (avoin kenttä)
Tiedonsaanti	Mistä olette saanut tietoa kotitarvetuotannosta? Kuvailkaa mistä olette hakenut tietoa esim. hyötykasvien hoidosta tai eläinten kasvattamisesta. (avoin kenttä)

Kotitarvetuotantoon vaikuttavat tekijät	
Motivaatiotekijät	<p>Onko alla luetetuilla tekijöillä vaikutusta siihen, että harrastatte ruuantuotantoa?</p> <p>Luonnonmukaisempi tuotanto, Ruuan puhtaus, Hyvä harrastus, Liikunnan ja ulkoilun lisääminen, Mielekäs tekeminen vapaa-ajalla, Yhdessä tekeminen, Oman työn tulosten näkeminen, Käsillä tekeminen, Oman osaamisen käyttäminen, Uusien asioiden oppiminen, Ruuan hankkiminen edullisemmin, Tulojen hankkiminen, Sopiva maapalsta käytettävissä, Noudatan erikoisruokavaliota, Oman ympäristökuorman vähentäminen, Tieto ruuan alkuperästä, Virkistyminen, Eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen, Itseluottamuksen kasvu, Muiden esimerkki, Vastuuntunnon lisääntyminen, Mielialan parantuminen, Oman terveyden edistäminen, Haluan seurata kasvien/ eläinten kehitystä, Maukkaampi ruoka, Lasten opettaminen, Muu syy: (avoin kenttä)</p> <p>Vastausvaihtoehdot: 1=Erittäin suuri vaikutus, 2=Suuri vaikutus, 3=Pieni vaikutus, 4=En lainkaan vaikutusta, 5=En osaa sanoa</p> <p><i>Luokiteltu:</i> 1=Suuri vaikutus (1,2), 2=Pieni / ei vaik. (3,4), eos tai puuttuva tieto</p>
Haittaavat tekijät	<p>Haittaako kotitarvetuotantonne jokin seuraavista hallinnollisista esteistä? (Mahdollisuus valita useita)</p> <p>Ei mikään, Kaavamääräykset, Rakentamisjärjestys, Kunnan/ kaupungin järjestys säännöt, Terveyslainsäädäntö, Taloyhtiön säännöt, Jokin muu, mikä? (avoin kenttä)</p>
Eläintautiriskit	<p>Oletteko pohtinut omien kotitarve-eläinten pitoon liittyviä mahdollisia eläintautiriskejä? Mikä huolestuttaa? Mistä kaipaaisitte lisää tietoa? Mitä olette tehnyt riskien vähentämiseksi? (avoin kenttä)</p>

3.3. Aineiston analyysi

Tutkimuksessa tarkastellaan kotitarvetuotantoa yleisesti sekä sitä, miten vastaajan taustatekijät liittyvät kotitarvetuotantoon ja mitkä tekijät motivoivat vastaajia kotitarvetuotantoon. Tarkastelu perustuu kyselyssä esitettyihin kysymyksiin ja vastausvaihtoehtoihin. Joidenkin muuttujien vastausluokkia on yhdistetty analyysia varten taulukossa 2 kuvatuilla tavoilla.

Kysymysten ”Mitä ja miten vastaajat tuottavat kotitarpeisiin” ja ”Mitkä tekijät motivoivat kotitarvetuotantoon” kohdalla on tutkittu, vaihtelevatko vastaukset vastaajan taustatekijöiden mukaan. Ryhmien välisten erojen selvittämiseen on käytetty ristiintaulukointia ja Khiin neliö -testiä. Esiin on nostettu vain ne ryhmien väliset erot, jotka ovat tilastollisesti merkitseviä riskitasolla $p < 0.05$. Tarkasteltuja taustatekijöitä ovat vastaajan sukupuoli, ikä, koulutus, pääasiallinen toiminta sekä asuinalue ja alueen mukaiset erot. Tilastollisesti merkitsevät erot on korostettu vihreällä värillä.

3.4. Aineiston kuvaus

Kyselyyn vastaajien taustatiedot on esitetty taulukossa 3. Kyselyyn vastasi 623 henkilöä, joista suurin osa (86 %) oli naisia. Vastaajien keski-ikä oli 42,6 vuotta. Ikä vaihteli teini-ikäisistä (16 vuotta) iäkkäisiin (79 vuotta) ihmisiin. Hieman yli puolella vastaajista oli joko yliopisto- tai ammattikorkeakoulututkinto ja 60 % vastaajista oli töissä tai toimi yrittäjinä. Yhteensä 72 % vastaajista asui haja-asutusalueella, maaseutukylässä tai omakotitaloalueella, joissa kussakin noin neljännes vastaajista. Liki kolmannes vastaajista oli Uudeltamaalta.

Taulukko 3. Vastaajien jakautuminen taustatekijöiden ja asuinalueen mukaisesti, luokkien frekvenssit ja prosenttiosuudet.

Taustatekijä	n	%
Sukupuoli		
Nainen	532	86
Mies	85	14
Ikä		
Alle 25 vuotta	39	6
25-64 vuotta	540	87
65 vuotta ja yli	40	7
Koulutus		
Peruskoulu, kansa- tai kansalaiskoulu	20	3
Lukio, ylioppilas tai ammattikoulu	154	25
Lyhyt ammatillinen koulutus	15	2
Opistotason tutkinto	86	14
Ammattikorkeakoulututkinto	110	18
Yliopistotutkinto	236	38
Muu	1	0
Koulutus		
Perus	20	3
Keski	255	41
Korkea	346	56
Pääasiallinen toiminta		
Palkkatyössä	314	50
Yrittäjä	57	9
Opiskelija	95	15
Eläkeläinen	60	10
Työtön	41	7
Kotivanhempi	23	4
Muu	33	5
Pääasiallinen toiminta (luokiteltu)		
Palkkatyössä tai yrittäjä	371	60
Muu	252	40
Asuinalueen tyyppi		
Haja-asutusalue	158	25
Maaseutukylä	147	24
Väljä esikaupunki	17	3
Omakotitaloalue	144	23
Rivitaloalue	32	5
Kerrostaloalue	70	11
Kaupungin keskusta	42	7
Muu	13	2
Asuinalueen tyyppi		
Haja-asutusalue ja maaseutukylä	305	50
Väljä esikaupunki, omakotialue ja rivitaloalue	193	32
Kerrostaloalue ja kaupungin keskusta	112	18

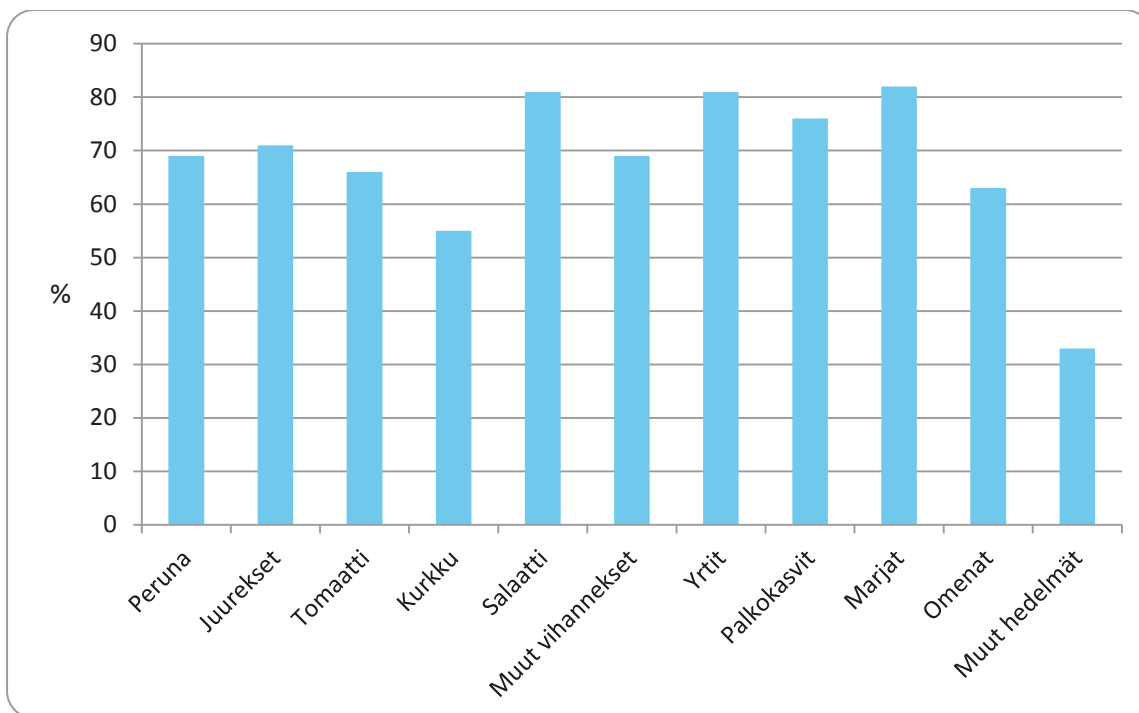
Maakunta		
Uusimaa	166	28
Varsinais-Suomi	58	10
Satakunta	5	1
Kanta-Häme	27	5
Pirkanmaa	43	7
Päijät-Häme	22	4
Kymenlaakso	14	2
Etelä-Karjala	10	2
Etelä-Savo	11	2
Pohjois-Savo	16	3
Pohjois-Karjala	9	1
Keski-Suomi	49	8
Etelä-Pohjanmaa	85	14
Pohjanmaa	18	3
Keski-Pohjanmaa	5	1
Pohjois-Pohjanmaa	33	6
Kainuu	5	1
Lappi	15	2
Alue		
Länsi-Suomi	200	34
Helsinki-Uusimaa	166	28
Etelä-Suomi	131	22
Pohjois- ja Itä-Suomi	94	16

4. Tulokset

4.1. Kotitarvetuotanto

Kyselyssä selvitettiin, mitä syötäviä kasvikunnan tuotteita vastaajat tuottavat puutarhoissaan. Kyselylomakkeeseen oli lueteltu tavallisimmat viljelykasvit: peruna, porkkana ja muut juurekset, tomaatti, kurkku, salaattit, yrtit, marjat, omenat ja palkokasvit. Tämän lisäksi lomakkeessa oli kenttä, johon vastaaja voi lisätä kasvattamiaan kasvikunnan tuotteita, joita ei mainittu listassa.

Lähes kaikki (99 %) vastaajat tuottivat jotain kasvikunnan tuotetta. Kuvassa 1 on esitetty erilaisten kasvikunnan tuotteiden tuottamisen yleisyys vastaajien keskuudessa. Perunaa kasvatti 69 % ja juureksia (porkkanaa, lanttua, naurista yms.) 71 % vastaajista. Yrttien ja salaattien kasvatusta harrasti 81 %, tomaattien kaksi kolmasosaa ja kurkun vähän yli puolet vastaajista. Palkokasveja, kuten herneitä ja papuja kasvatti 76 % vastaajista. Suurin osa vastaajista (82 %) kasvatti puutarhassaan marjoja. Omenapuita oli lähes kahdella kolmasosalla vastaajista. Muita hedelmiä kasvatti kolmannes vastaajista.

Kuva 1. Eri kasvilajien prosenttiosuudet kasveja tuottavista vastaajista.

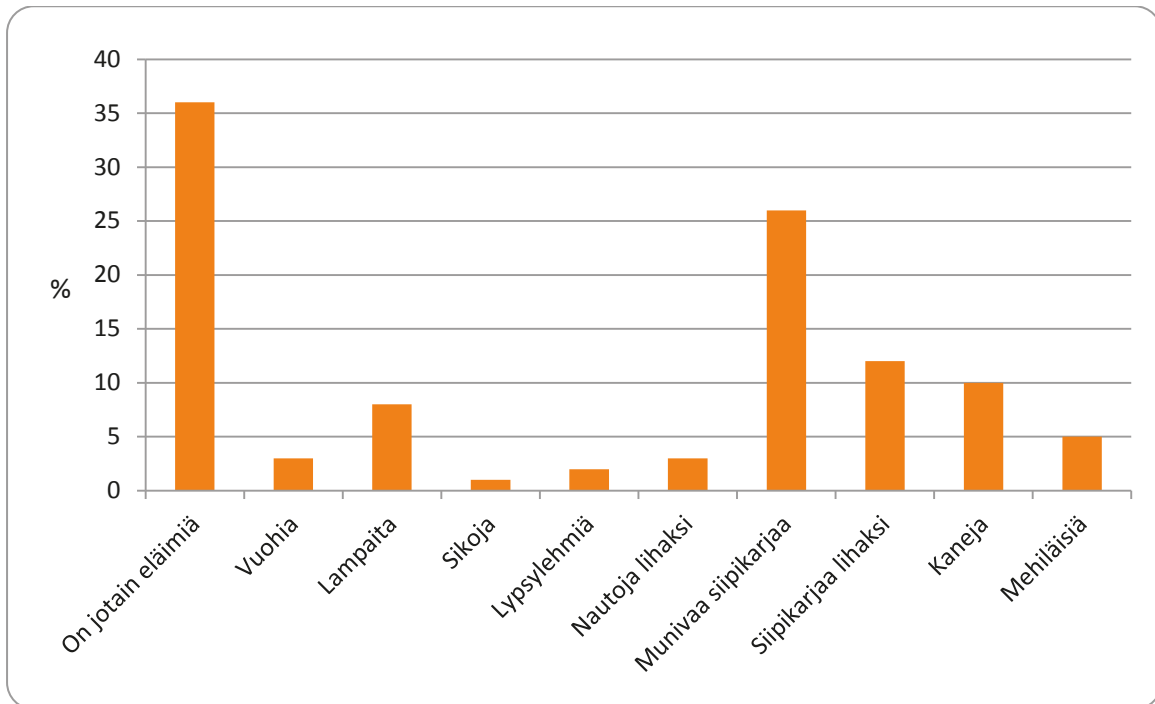
Muita vastaajien kasvattamia syötäviä kasvikunnan tuotteita olivat ananaskirsikka, auringonkukka ja muut kukat, bataatti, erilaiset chilit, idut ja versot, kaalit - kuten parsat-, kukka ja lehtikaalit - kesäkurpitsa, muut kurpitsat, lupiini, maa-artistokka, puiden mahla, maissi, mukulapähkämö, muna-koiso, nokkonen, paprika, parsat, pinaatti, purjo, pähkinät, raparperi, sipuli ja valkosipuli, tomatillo sekä öljyhamppu. Myös kesäkurpitsaa tai muuta kurpitsaa, sipulikasveja ja kaaleja kasvatettiin. Moni vastaaja kertoi kokeilevansa joka kesä jotain uutta tai vaihtelevansa kasvivalikoimaa vuosittain.

Kyselyssä selvitettiin myös, onko vastaajilla eläimiä kotitarvetuotantoa varten, mitä eläimiä heillä oli ja eläinten lukumäärä. Hieman yli kolmanneksella (36 %) vastaajista oli tuotantoeläimiä (kuva 2). Yleisimmin pidettiin kanoja tai muuta siipikarjaa (viiriäiset, kalkkunat, fasaanit ja ankat) munien tuotantoa varten (26 %). Siipikarjaa lihantuotantoa varten piti 12 % vastaajista. Joka kymmenennellä oli kaneja joko lihaksi tai villan tuotantoon. Lampaista kasvatti 8 % vastaajista, mehiläisiä 5 % ja isompia tuotantoeläimiä, kuten lypsylehmiä, nautoja lihaksi, vuohia tai sikoja oli 1–2 prosentilla vastaajista.

Kuva 2. Vihannesten laatikkoviljelyä. Kuva: Jenni Vaarno.

Kyselyssä selvitettiin myös, onko vastaajilla eläimiä kotitarvetuotantoa varten, mitä eläimiä heillä oli ja eläinten lukumäärä. Hieman yli kolmanneksella (36 %) vastaajista oli tuotantoeläimiä (kuva 3). Yleisimmin pidettiin kanoja tai muuta siipikarjaa (viiriäiset, kalkkunat, fasaanit ja ankat) munien tuotantoa varten (26 %). Siipikarjaa lihantuotantoa varten piti 12 % vastaajista. Joka kymmenennellä oli kaneja joko lihaksi tai villan tuotantoon. Lampaista kasvatti 8 % vastaajista, mehiläisiä 5 % ja isompia tuotantoeläimiä, kuten lypsylehmiä, nautoja lihaksi, vuohia tai sikoja oli 1–2 prosentilla vastaajista.

Kuva 3. Eläinlajien prosenttiosuudet tuotantoeläimiä pitävistä vastaajista.

Tuotantoeläinten, varsinkin lihaksi kasvatettavien eläinten ja kanojen lukumäärä vaihteli vuodenajan mukaan. Moni vastaajista kasvatti eläimet kesällä lihaksi tai piti kesäkanoja kananmunien tuotantoa varten.

Kasvien viljelyä tai eläinten pitoa varten käytettävissä oleva maapinta-ala vaihteli alle yhdestä neliömetristä yli viiteen hehtaariin. Kolmanneksella vastaajista oli käytettävissään 1,0–9,9 aaria, viidennellä 10–99 neliömeträ ja lähes viidennellä 10–90 aaria. Lähes kolmannes vastaajista käytti viljelysten tai eläinten hoitoon enintään kaksi tuntia viikossa ja 14 % käytti yli kaksi tuntia mutta alle neljä tuntia. Lähes kolmasosalla vastaajista harrastukseen kului aikaa neljästä kymmeneen tuntia ja neljäsosalla vähintään kymmenen tuntia viikossa.

Suurin osa vastaajista (88 %) oli tehnyt hankintoja kotitarvetuotantoa varten viimeisen vuoden aikana. Vastaajat kertoivat harrastuksen aiheuttavan kuluja, jotka vaihtelivat nollassa yli tuhanteen euroon. Lähes puolet vastaajista sanoi kuluttavansa kotitarvetuotantoon 100–499 € vuodessa. Neljäsosa prosenttia selvisi vuodessa alle 50 euron hankinnoilla ja 9 % käytti erilaisiin hankintoihin yli 1000 euroa vuodessa. Yleisin hankinta kotitarveviljelyä varten viimeisen vuoden aikana olivat olleet työkalut, joita oli ostanut yli puolet vastaajista. Kasvihuoneen oli hankkinut kolmannes vastaajista, opaskirjoja tai muuta alan kirjallisuutta 29 %, eläinten tiloja (rakennuksen rakentaminen, aitaukset tai tarhaukset) varten oli hankintoja tehnyt noin viidennes ja kurssilla oli käynyt tai hankkinut muuta neuvontaa 9 % vastaajista. Muita mainittuja kotitarvetuotantoa varten tehtyjä hankintoja olivat olleet multa, maanparanteet ja lannoitteet, siemenet, taimet, suojaharsot ja peitekankaat/muovit, eläinten tuotantoon liittyvä vaatetus ja välineistö, eläinten rehut sekä viljelypalstan vuokramaksu tai muut alan yhdistyksien jäsenmaksut. Kolmelle prosentille vastaajista oli maksettu maataloustukea tuotantoa varten.

Kuva 4. Wyandotte kanoja omakotitalon pihalla. Kuva: Jenni Vaarno.

Vastaajista valtaosa (61 %) oli saanut koulutusta kotitarvetuotantoon. Tärkein oli omaehtoinen alan kirjallisuuden lukeminen (53 %). Kolmannes vastaajista oli kotoisin maatilalta ja oppinut siellä kotitarvetuotannosta. Vastaajat olivat oppineet kotitarvetuotannosta myös sukulaisilta ja tuttavilta, vaikka eivät itse olleetkaan asuneet maatilalla. Vastaajista 18 % oli saanut ammatillista koulutusta kotitarvetuotantoon, 2 % oli saanut täydennyskoulutusta ja 8 % oli käynyt kurssin tai kurseja aiheesta. Kuusi prosenttia oli oppinut kotitarvetuotantoon liittyviä taitoja ja asioita palkkatyössä ja 11 % työssä tai harjoittelussa maatilalla, jossa harjoitettiin kaupallista tuotantoa. Vastaajat olivat hakeneet tietoa Internetistä ja keskustelupalstoilta.

Tarkasteltaessa kasvikunnan tuotteiden ja eläinten kotitarvetuotantoa vastaajien taustatekijöiden suhteen havaittiin tilastollisesti merkitseviä eroja vastaajan sukupuolen, iän, koulutuksen ja pääasiallisen toiminnan mukaisten ryhmien välillä (taulukko 4). Naisten keskuudessa yrttien ja marjojen kasvatusta sekä kaniin pitäminen tuotantoeläiminä oli yleisempää kuin miesten keskuudessa. Ikäryhmien välillä oli eroavaisuuksia marjojen tuottamisessa; yli 65 vuotiaiden ikäryhmässä marjojen tuotanto oli yleisempää kuin nuorempien keskuudessa. Työikäisessä aikuisväestössä suuremmalla osalla oli tuotantoeläimiä kuin nuorten tai eläkeikäisten ikäryhmissä. Korkeammin koulutettujen keskuudessa tomaatin kasvatusta ja vuohien/lampaiden, siipikarjan tai kaniin pito oli harvinaisempaa ja muiden vihannesten ja yrttien viljely yleisempää kuin vähemmän koulutettujen vastaajien keskuudessa. Työssäkäyvät tai yrittäjät tuottivat marjoja ja omenoita yleisemmin kuin muut vastaajat.

Taulukko 4. Kasvi- ja eläinlajien prosenttiosuudet kasviksia viljelevistä ja eläimiä pitävistä vastaajista taustamuuttujien (sukupuoli, ikä, koulutus ja pääasiallinen toiminta) mukaan. Ryhmien väliset tilastollisesti merkitsevät erot ($p < 0.05$) on korostettu vihreällä värillä.

	Suku- puoli		Ikä			Koulutus			Pääasiallinen toiminta	
	♀	♂	< 25v	25-64v	> 65v	Perus	Keski	Korkea	Työssä / yrittäjä	Muu
Kasvit (%)										
Peruna	69	73	67	70	68	85	71	67	70	69
Juurekset	70	76	56	71	75	60	72	70	72	69
Tomaatti	68	60	67	67	58	75	71	62	67	65
Kurkku	57	46	51	57	48	50	62	50	58	52
Salaatit	82	77	77	81	90	75	80	82	81	81
Muut vihannekset	70	60	62	71	55	40	66	73	69	69
Palkokasveja	77	73	67	77	75	75	77	76	77	75
Yrttejä	83	72	82	82	75	65	77	85	79	83
Marjoja	85	71	69	82	95	85	80	83	86	76
Omenoita	64	57	62	63	63	65	60	64	66	58
Muita hedelmiä	34	32	23	34	40	40	30	35	33	33
Tuotantoeläimet										
Jotain eläimiä	36	37	29	38	14	47	43	30	62	67
Vuohia ja/tai lampaista	9	12	10	10	0	20	13	6	8	10
Sikoja, nautoja ja/tai lehmä	3	7	5	4	3	0	4	4	4	3
Siipikarjaa	26	26	13	29	10	40	32	21	28	24
Kaneja	11	4	9	11	0	21	13	7	10	10

Kasvisten (poislukien yrtit) ja eläinten kotitarvetuotanto oli yleisempää haja-asutusalueella tai kylissä asuvien kuin kerrostalossa tai keskustassa asuvien vastaajien joukossa (taulukko 5). Yrttejä kasvatettiin yleisemmin keskusta-alueilla ja omakotitalo-, rivitalo- tai esikaupunkialueilla kuin maa-seudulla. Tilastollisesti merkitseviä eroja todettiin myös eri maakunnissa asuvien vastaajien keskuudessa perunan, yrttien, omenan tai muiden hedelmien viljelyssä sekä tuotantoeläinten pidossa. Perunaa ja omenoita kasvatettiin ja tuotantoeläimiä yleisesti sekä kaneja pidettiin yleisimmin Etelä-Suomen alueella, muita hedelmiä kuin omenoita kasvatettiin Länsi-Suomen alueella ja yrttejä Helsingissä ja muualla Uudellamaalla.

Taulukko 5. Kasvi- ja eläinlajien prosenttiosuudet kasviksia viljelevistä ja eläimiä kasvattavista vastaajista asuinalueen ja alueen mukaan. Ryhmien väliset tilastollisesti merkitsevät erot ($p < 0.05$) on korostettu vihreällä värillä.

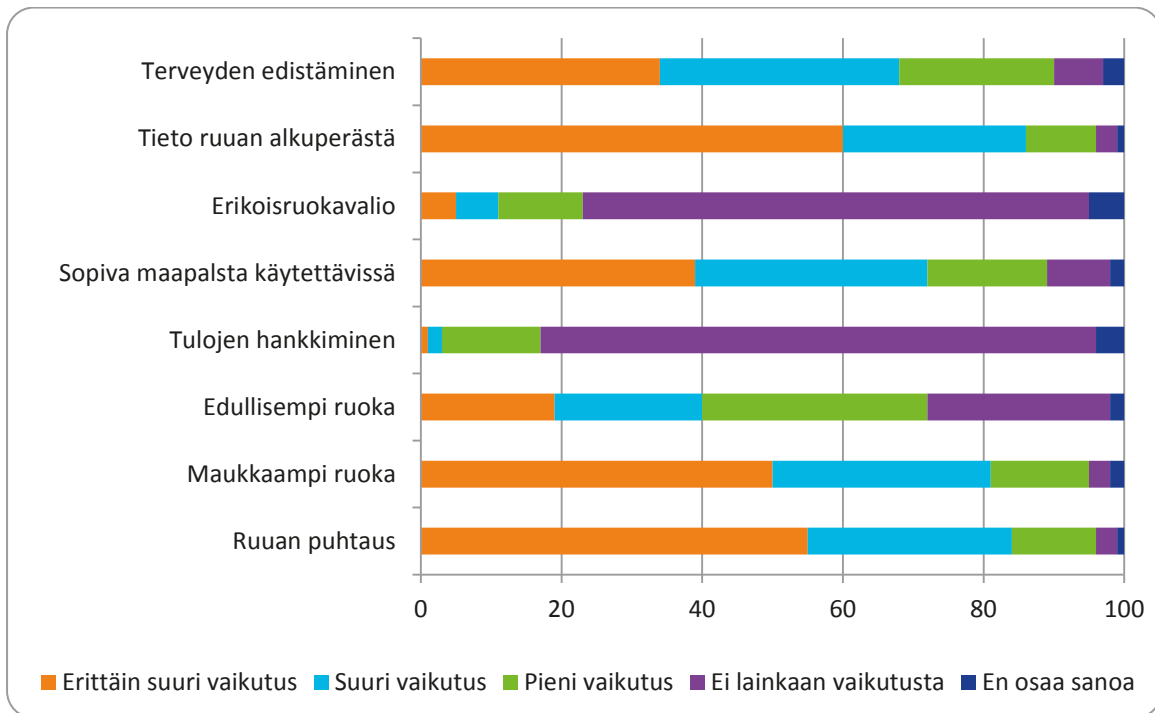
Kasvi (%)	Asuinalue ¹⁾			Alue			
	Haja/kylä	OKT/RT/esikaup	KT/keskusta	Länsi-Suomi	Hki-Uusimaa	Etelä-Suomi	Pohjois-/Itä-Suomi
Peruna	79	63	55	71	60	76	68
Juurekset	79	64	61	76	63	70	71
Tomaatti	72	66	53	63	66	73	67
Kurkku	60	54	43	54	58	57	51
Salaatit	82	80	79	87	82	76	78
Muita vihannekset	69	63	76	66	72	72	67
Palkokasvit	75	76	79	74	80	76	73
Yrtit	76	85	87	81	88	79	71
Marjat	90	84	57	82	80	84	82
Omenat	76	65	22	68	54	73	51
Muut hedelmät	38	37	14	39	31	38	18
Tuotantoeläimet (%)	Haja/kylä	OKT/RT/esikaup	KT/keskusta	Länsi-Suomi	Hki-Uusimaa	Etelä-Suomi	Pohjois-/Itä-Suomi
Jotain eläimiä	59	15	7	31	21	44	58
Vuohia ja/tai lampaista	17	3	0	7	4	11	21
Sikoja, nautoja ja/tai lehmia	8	0	1	4	1	4	6
Siipikarjaa	45	10	1	21	16	32	42
Kaneja	18	3	0	8	4	13	16

¹⁾Haja/kylä=haja-asutusalue tai maaseutukylä, OKT/RT/esikaup=väljä esikaupunki, omakotitaloalue tai rivitaloalue, KT/keskusta=kerrostaloalue tai kaupunkikeskusta

4.2. Kotitarvetuotantoon motivoivat tekijät

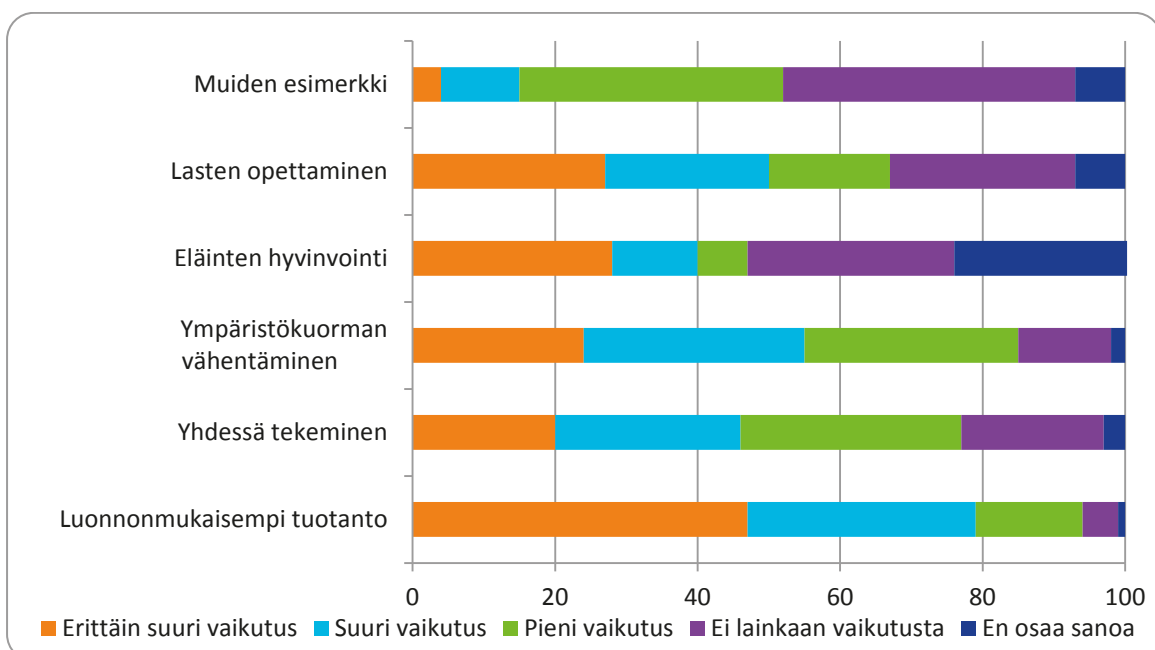
Kotitarvetuotantoon johtaneita motiiveja selvitettiin kysymällä, onko ehdotetuilla tekijöillä (motivaatiotekijät, taulukko 2) vaikutusta kotitarvetuotannon harrastamiseen. Motivaatiotekijät jaettiin Erik Allardtin kehittämää hyvinvointiteoriaa soveltaen (Allardt 1976) neljään eri ulottuvuuteen: elintason (having), yhteisyssuhteisiin (loving), itsensä toteuttamiseen (being) ja tekemiseen (doing). Elintason ulottuvuus sisälsi kahdeksan motivaatiotekijää ja yhteisyssuhteet, itsensä toteuttaminen sekä tekeminen kuusi motivaatiotekijää.

Elintason ulottuvuuteen liittyvien tekijöiden kohdalla 86 % vastaajista kertoi tiedolla ruuan aluerästä olevan erittäin suuri tai suuri merkitys kotitarvetuotannon harrastamiselle (kuva 4). Myös ruuan puhtaudesta (84 %), maukkaammalla ruualla (81 %) ja sillä että vastaajalla oli sopiva maapalsta käytettävissä (72 %) ja oman terveyden edistämiseksi (68 %) oli useimpien vastaajien mielestä erittäin suuri tai suuri vaikutus kotitarvetuotannon harrastamiselle. Sen sijaan suurin osa vastaajista koki, että tulojen hankkimisella (93 %) tai erikoisruokavalion noudattamisella (84 %) oli ainoastaan pieni vaikutus tai ei ollenkaan vaikutusta kotitarvetuotannolle.

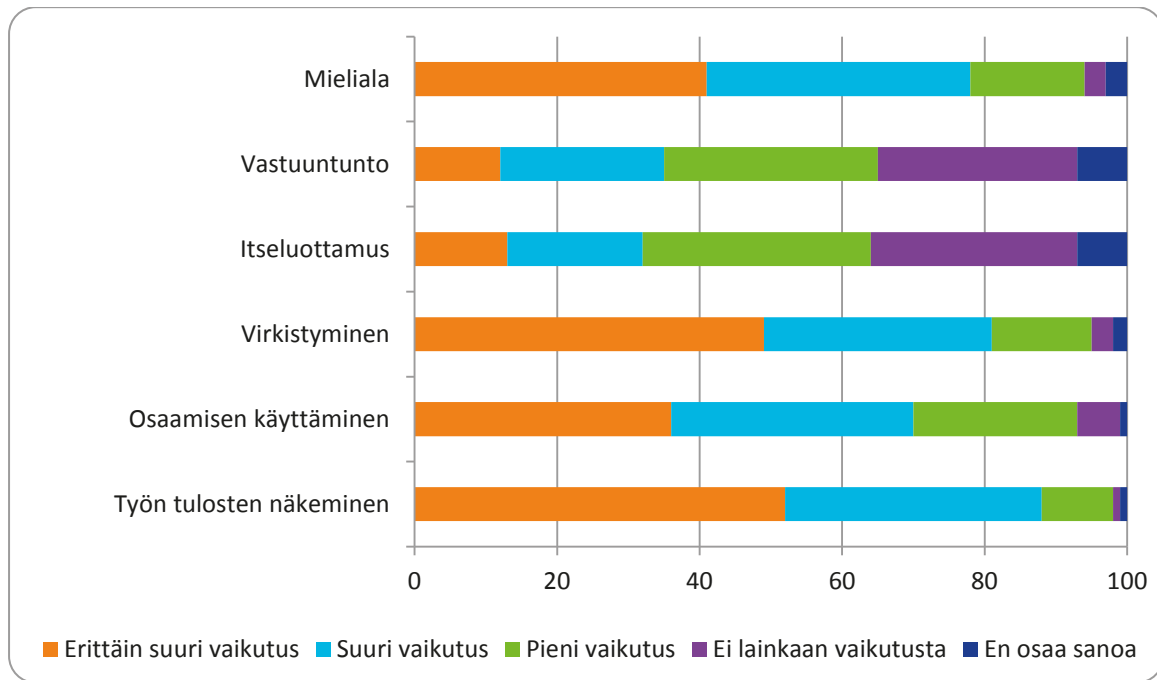
Kuva 5. Elintason (having) liittyvien tekijöiden vaikutus kotitarvetuotannon harrastamiseen.

Yhteisyyssuhteiden ulottuvuuteen liittyvistä tekijöistä useimpien vastaajien (79 %) mielestä luonnonmukaisemmalla tuotannolla oli erittäin suuri tai suuri vaikutus kotitarvetuotannon harrastamiseen (kuva 6). Muitten tekijöitten kohdalla mielipiteet jakautuivat voimakkaammin. Noin puolet vastaajista katsoi, että ympäristökuorman vähentämisellä (55 %), lasten opettamisella (50 %), yhdessä tekemisellä (46 %) tai eläinten hyvinvoinnista huolehtimisella oli erittäin suuri tai suuri vaikutus harrastukselle. Vastaajista 78 % katsoi, että muiden esimerkillä oli pieni vaikutus tai ei ollenkaan vaikutusta kotitarvetuotannon harrastamiselle. Neljäsosa vastaajista ei osannut sanoa, onko heidän mielestään eläinten hyvinvoinnilla merkitystä vai ei kotitarvetuotannon harrastamiselle.

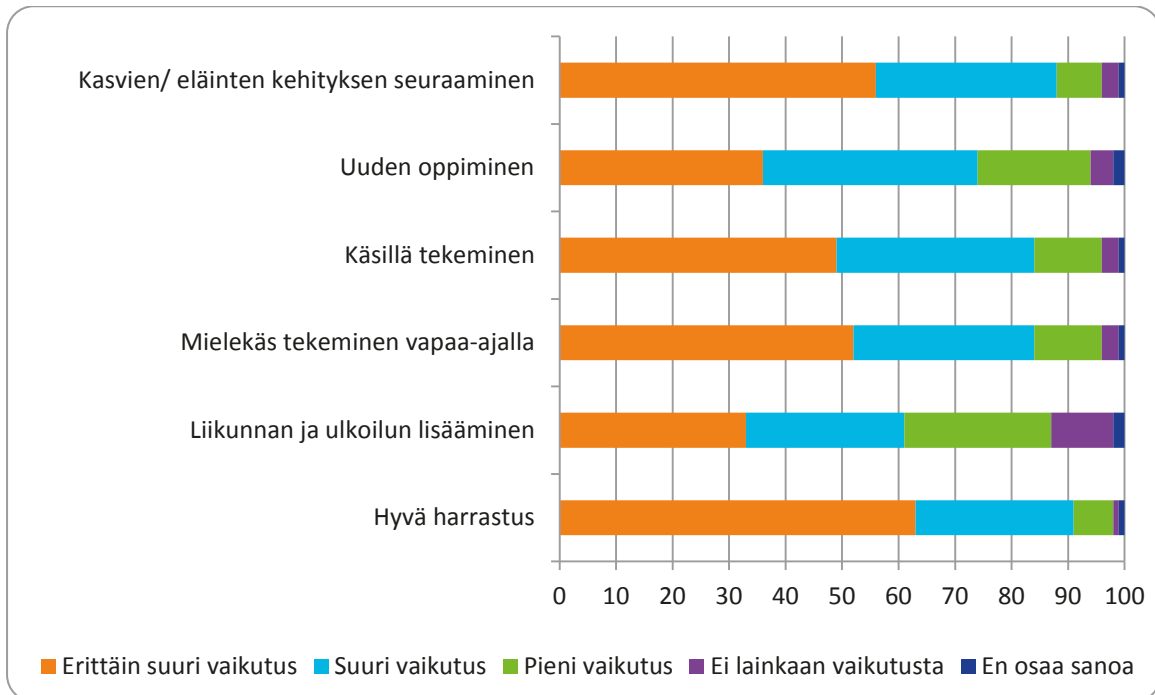
Kuva 6. Yhteisyyssuhteisiin (loving) liittyvien tekijöiden vaikutus kotitarvetuotannon harrastamiseen.

Itsensä toteuttamisen ulottuvuuteen laskettiin kuuluvaksi seuraavat tekijät: oman työn tulosten näkeminen, osaamisen käyttäminen, virkistyminen, itseluottamuksen ja mielialan parantuminen sekä vastuuntunnon lisääntyminen (kuva 7). Näistä tekijöistä eniten koettiin oman työn tulosten näkemisellä (88 %), virkistymisellä (81 %), mielialan parantumisella (78 %) ja oman osaamisen käyttämisellä (70 %) olevan erittäin suurta tai suurta vaikutusta kotitarvetuotannon harrastamiseen. Vastuuntunnon lisääntymisellä (35 %) tai itsetunnon kasvamisella (32 %) oli harvemmin vastaajille erittäin suurta tai suurta vaikutusta harrastukselle. Yli puolelle vastaajista kotitarvetuotannon harrastamisella oli korkeintaan pieni vaikutus itseluottamuksen tai vastuuntuntoisuuden kasvuille.

Kuva 7. Itsensä toteuttamiseen (being) liittyvien tekijöiden vaikutus kotitarvetuotannon harrastamiseen.

Tekemiseen ulottuvuuteen liittyviksi tekijöiksi luettiin hyvä harrastus, liikunnan ja ulkoilun lisääminen, mielekäs tekeminen vapaa-ajalla, mahdollisuus käsillä tekemiseen, uuden oppimiseen sekä kasvien ja eläinten kehityksen seuraamiseen. Hyvä harrastus koettiin useimmin merkitykselliseksi kotitarvetuotannon harrastamiselle; vastaajista 91 %:n mielestä hyvällä harrastuksella oli suuri tai erittäin suuri vaikutus kotitarvetuotannon harrastamiselle (kuva 8). Useimmat vastaajat kokivat myös, että kasvien ja/tai eläinten kehityksen seuraamisella (88 %), mielekkäällä tekemisellä vapaa-ajalla ja käsillä tekemisellä (kummatkin 84 %), uuden oppimisella (74 %) sekä liikunnan ja ulkoilun lisäämisellä oli suuri tai erittäin suuri merkitys kotitarvetuotannon harrastamiselle.

Kuva 8. Tekemiseen (doing) liittyvien tekijöiden vaikutus kotitarvetuotannon harrastamiseen.

Vastaajien sukupuolen, iän, koulutuksen ja pääasiallisen toiminnan mukaan havaittiin tilastollisesti merkitseviä eroja siinä, mitkä tekijät motivoivat kotitarvetuotantoon. Suurempi osuus naisista piti oman terveyden edistämistä, oman ympäristökuorman vähentämistä, virkistymistä ja käsillä tekemistä merkityksellisinä tekijöinä kotitarvetuotannon harrastamiselle kuin miehet (taulukko 6).

Yli 25-vuotiaista vastaajista suurempi osa piti luonnonmukaista tuotantoa sekä liikunnan ja ulkoilun lisäämistä merkittävänä tekijöinä kotitarvetuotannolle kuin alle 25-vuotiaat vastaajat. Eri koulutusluokista löytyi mielipide-eroja etenkin elintason ulottuvuuteen liittyvistä tekijöistä. Useampi vähemmän koulutetuista kuin korkeammin koulutetuista vastaajista piti ruuan puhtautta, maukkaampaa ruokaa, ruuan hankkimista edullisemmin, tulojen hankkimista kotitarvetuotannolla, tietoa ruuan alkuperästä sekä oman terveyden edistämistä vaikutukseltaan erittäin suurena tai suurena kotitarvetuotannon harrastamiselle. Ero oli samansuuntainen myös tekijöissä; eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen ja halu seurata kasvien tai eläinten kehitystä.

Vertailtaessa vastaajia pääasiallisen toiminnan mukaan havaittiin, että pienempi osa työssäkäyvistä ja yrittäjistä kuin muista vastaajista piti ruuan hankkimista edullisemmin, erikoisruokavalion noudattamista, oman terveyden edistämistä, oman ympäristökuorman vähentämistä, oman osaamisen käyttämistä, eläinten hyvinvoinnista huolehtimista sekä virkistymistä merkityksellisimpänä, kuin muut vastaajat.

Taulukko 6. Prosenttiosuudet eri tekijöiden vaikutuksen suuruutta suurena tai pienenä / ei lainkaan vaikutusta pitävistä vastaajista taustamuuttujien (sukupuoli, ikä, koulutus ja pääasiallinen toiminta) mukaan. Ryhmien väliset tilastollisesti merkitsevät erot ($p < 0.05$) on korostettu vihreällä värillä.

	Vaikutus	Sukupuoli		Ikä			Koulutus			Pääasiallinen toiminta	
		♀	♂	< 25v	25-64v	> 65v	Perus	Keski	Korkea	Työssä yrittäjä	Muu
Ruuan puhtaus	Suuri	85	84	78	85	85	100	91	79	82	88
	Pieni / ei	15	16	22	15	15	0	9	21	18	12
Maukkaampi ruoka	Suuri	84	82	76	84	85	100	86	81	83	83
	Pieni / ei	16	18	24	16	15	0	14	19	17	17
Ruuan hankkiminen edullisemmin	Suuri	42	39	47	40	50	65	48	34	33	53
	Pieni / ei	58	61	52	60	50	35	52	66	67	48
Tulojen hankkiminen	Suuri	3	5	8	3	0	15	3	2	3	4
	Pieni / ei	97	95	92	97	100	85	96	98	97	96
Sopiva maapalsta käytettävissä	Suuri	74	73	60	75	72	65	79	71	76	71
	Pieni / ei	26	27	40	25	28	35	21	29	24	29
Noudatan erikoisruokavaliota	Suuri	12	8	3	12	15	28	11	11	9	15
	Pieni / ei	88	92	97	88	85	72	89	89	91	85
Tieto ruuan alkuperästä	Suuri	88	82	76	88	85	95	91	84	85	90
	Pieni / ei	12	18	24	12	15	5	9	16	15	11
Oman terveyden edistäminen	Suuri	72	58	58	71	82	90	74	67	66	77
	Pieni / ei	28	42	42	29	18	10	26	33	34	23
Luonnonmukaisempi tuotanto	Suuri vaikutus	80	79	60	81	80	85	83	78	78	84
	Pieni / ei vaik.	20	21	40	19	20	15	17	22	22	17
Yhdessä tekeminen	Suuri	48	48	44	49	43	68	47	48	46	51
	Pieni / ei	52	52	56	51	57	32	53	52	54	49
Oman ympäristökuorm. vähentäminen	Suuri	59	43	40	58	56	65	58	55	51	65
	Pieni / ei	41	57	60	42	44	35	42	45	49	35
Eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen	Suuri	54	43	44	55	19	61	61	45	54	50
	Pieni / ei	46	57	56	45	81	39	39	55	46	50
Lasten opettaminen	Suuri	53	60	35	55	47	75	53	53	54	54
	Pieni / ei	47	40	65	45	53	25	47	47	46	46
Muiden esimerkki	Suuri	17	14	24	16	9	20	17	15	15	18
	Pieni / ei	83	86	76	84	91	80	83	85	85	82
Oman työn tulosten näkeminen	Suuri	89	92	84	90	89	95	89	89	89	89
	Pieni / ei	11	8	16	10	12	5	11	11	11	11
Oman osaamisen käyttäminen	Suuri	70	73	74	70	75	95	78	64	67	77
	Pieni / ei	30	27	26	30	25	5	22	36	33	23

Virkistyminen	Suuri	85	69	74	83	90	79	87	81	84	82
	Pieni / ei	15	31	26	17	10	21	13	19	16	18
Itseluottamuk- sen kasvu	Suuri	36	29	44	35	38	75	36	33	31	42
	Pieni / ei	64	71	56	65	62	25	64	67	69	58
Vastuuntun- non lisäänty- minen	Suuri	38	37	27	39	34	55	40	36	34	44
	Pieni / ei	62	63	73	61	66	45	60	64	66	56
Mielialan pa- rantuminen	Suuri	82	62	83	80	85	90	83	78	79	81
	Pieni / ei	18	38	17	20	15	10	17	23	21	19
Hyvä harrastus	Suuri	92	89	92	92	93	95	95	90	91	94
	Pieni / ei	8	11	8	8	7	5	5	10	9	6
Liikunnan ja ulkoilun lisää- minen	Suuri	63	57	56	61	83	75	65	60	59	67
	Pieni / ei	37	43	44	39	17	25	35	40	41	33
Mielekäs te- keminen va- paa-ajalla	Suuri	86	78	92	84	90	90	88	82	84	86
	Pieni / ei	14	22	8	16	10	10	12	18	16	14
Käsillä teke- minen	Suuri	87	74	87	85	85	80	85	86	83	88
	Pieni / ei	13	26	13	15	15	20	15	14	17	13
Uusien asioi- den oppimi- nen	Suuri	76	74	75	77	65	85	74	77	74	78
	Pieni / ei	24	26	25	23	35	15	27	23	26	22
Halu seurata kasvien/ eläin- ten kehitystä	Suuri	90	84	89	89	93	95	93	87	89	90
	Pieni / ei	10	16	11	11	7	5	7	13	11	10

Myös alueiden välisiä eroja havaittiin siinä, kuinka suuri vaikutus vastaajien mielestä eri tekijöillä oli kotitarveviljelyn harrastamiseen. Suurempi osa haja-asutusalueella tai kylässä asuvista piti ruuan puhtautta, tulojen hankkimista, käytettävissä olevaa sopivaa maapalstaa harrastukseen, erikoisruokavalion noudattamista, tietoa ruuan alkuperästä, oman ympäristökuorman vähentämistä, eläinten hyvinvoinnista huolehtimista, sekä lasten opettamista vaikutukseltaan suurena kotitarvetuotanto harrastukselle kuin kerrostaloissa tai kaupunkien keskustoissa asuvat (taulukko 7). Alue vaikutti siihen, miten moni piti eläinten hyvinvoinnista huolehtimista ja virkistymistä merkityksellisinä tekijöinä harrastukselle. Pohjois- ja itäsuomalaiset sekä eteläsuomalaiset vastaajat pitivät eläinten hyvinvoinnista huolehtimista merkittävänä kotitarvetuotannolle useammin kuin Uudeltamaalta tai Länsi-Suomesta kotoisin olevat vastaajat. Uusimaalaisilla taas virkistyminen vaikutti enemmän kotitarvetuotannon harrastamiseen kuin muualla asuvilla.

Taulukko 7. Prosenttiosuudet eri tekijöitten vaikutuksen suuruutta suurena tai pienenä / ei lainkaan vaikutusta pitävistä vastaajista asuinalueen mukaan. Ryhmien väliset tilastollisesti merkitsevät erot ($p < 0.05$) on korostettu vihreällä värillä.

Onko alla luetetuilla tekijöillä vaikutusta ruuantuotannon harrastamiseen?	Vaikutus	Asuinalue ¹⁾			Alue			
		Haja / kylä	OKT/RT /esik.	KT / keskusta	Länsi-Suomi	Hki-Uusimaa	Etelä-Suomi	Pohjois /Itä-Suomi
Ruuan puhtaus	Suuri	90	80	75	84	80	90	86
	Pieni / ei	10	20	25	16	20	10	14
Maukkaampi ruoka	Suuri	88	80	77	80	81	87	88
	Pieni / ei	12	20	23	20	19	13	12
Ruuan hankkiminen edullisemmin	Suuri	44	39	34	40	41	41	39
	Pieni / ei	56	61	66	60	59	59	61
Tulojen hankkiminen	Suuri	6	1	1	4	2	3	4
	Pieni / ei	94	99	99	96	98	97	96
Sopiva maapalsta käytettävissä	Suuri	78	69	68	70	77	74	77
	Pieni / ei	22	31	31	30	23	26	23
Noudatan erikoisruokavaliota	Suuri	16	6	9	9	12	14	14
	Pieni / ei	84	94	91	91	88	86	86
Tieto ruuan alkuperästä	Suuri	92	82	81	87	83	91	87
	Pieni / ei	8	18	19	13	17	9	13
Oman terveyden edistäminen	Suuri	75	63	68	66	75	71	73
	Pieni / ei	25	37	32	34	25	29	27
Luonnonmukaisempi tuotanto	Suuri vaikutus	83	76	76	81	79	84	77
	Pieni / ei vaik.	17	24	24	19	21	16	23
Yhdessä tekeminen	Suuri	50	46	47	45	46	50	57
	Pieni / ei	50	54	53	55	54	50	43
Oman ympäristökuorm. vähentäminen	Suuri	62	51	51	57	52	58	62
	Pieni / ei	38	49	49	43	48	42	38
Eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen	Suuri	71	33	19	43	41	61	72
	Pieni / ei	29	67	81	57	59	39	28
Lasten opettaminen	Suuri	60	57	32	51	53	53	59
	Pieni / ei	40	43	68	49	47	47	41
Muiden esimerkki	Suuri	16	15	17	14	19	14	18
	Pieni / ei	84	85	83	86	81	86	82
Oman työn tulosten näkeminen	Suuri	88	87	95	88	90	92	89
	Pieni / ei	12	13	5	12	10	8	11
Oman osaamisen käyttäminen	Suuri	75	66	66	72	68	72	70
	Pieni / ei	25	34	34	28	32	28	30

Virkistyminen	Suuri	80	84	90	80	91	80	83
	Pieni / ei	20	16	10	20	9	20	17
Itseluottamuksen kasvu	Suuri	38	31	37	35	31	39	39
	Pieni / ei	62	69	63	65	69	61	61
Vastuuntunnon lisääntyminen	Suuri	41	34	36	38	36	37	45
	Pieni / ei	59	66	64	62	64	63	55
Mielialan parantuminen	Suuri	81	75	84	75	84	82	84
	Pieni / ei	19	25	16	25	16	18	16
Hyvä harrastus	Suuri	92	91	95	92	93	93	94
	Pieni / ei	8	9	5	9	7	7	6
Liikunnan ja ulkoilun lisääminen	Suuri	58	65	66	60	69	61	61
	Pieni / ei	42	35	34	40	31	39	39
Mielekäs tekeminen vapaa-ajalla	Suuri	85	84	84	85	84	84	86
	Pieni / ei	15	16	16	15	16	16	14
Käsillä tekeminen	Suuri	82	84	94	84	90	83	84
	Pieni / ei	18	16	6	16	10	17	16
Uusien asioiden oppiminen	Suuri	75	72	83	70	81	77	76
	Pieni / ei	25	28	17	30	19	23	25
Haluan seurata kasvien/ eläinten kehitystä	Suuri	92	83	93	86	91	92	92
	Pieni / ei	8	17	7	14	9	8	8

¹⁾Haja/kylä=haja-asutusalue tai maaseutukylä, OKT/RT/esikaup=väljä esikaupunki, omakotialue tai rivitaloalue, KT/keskusta=kerrostaloalue tai kaupunkikeskusta

Merkittäviä eroja havaittiin myös siinä, kasvattiko vastaaja vain kasvikunnan tuotteita vai pitikö hän myös tuotantoeläimiä. Vain kasveja kasvattavat olivat muita harvemmin sitä mieltä, että ruoan puhtaudella (82 % vs. 90 %), tulojen hankkimisella (2 % vs. 7 %), tiedolla ruoan alkuperästä (83 % vs. 94 %), maukkaammalla ruoalla (81 % vs. 94 %), luonnonmukaisemmalla tuotannolla (76 % vs. 86 %), oman ympäristökuorman vähentämisellä (50 % vs. 65 %), eläinten hyvinvoinnista huolehtimisella (20 % vs. 90 %), lasten opettamisella (48 % vs. 62 %), oman osaamisen käyttämisellä (67 % vs. 77 %) sekä vastuuntunnon lisääntymisellä (33 % vs. 47 %) oli suuri vaikutus kotitarvetuotannon harrastamiseen. Tuotantoeläimiä kasvattavat taas pitivät harvemmin liikunnan ja ulkoilun lisäämistä (56 % vs. 67 %) ja käsillä tekemistä (81 % vs. 88 %) merkityksellisenä harrastukselle, kuin ne vastaajat, joilla oli ainoastaan kasveja puutarhassaan.

4.3. Kotitarvetuotannon esteet sekä tarpeet ja odotukset

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös kotitarvetuotannon esteitä sekä toimintaan kohdistuneita tarpeita ja odotuksia. Kotitarvetuotannon esteitä kysyttiin kysymyksellä: Haittaako kotitarvetuotantoanne joku seuraavista hallinnollisista esteistä? Vastausvaihtoehtona kysymykseen olivat: ei mikään, kaavamääräykset, rakentamisjärjestys, kunnan tai kaupungin järjestyssäännöt, terveyslainsäädäntö, taloyhtiön säännöt sekä jokin muu, mikä? Vastaajat voivat valita kysymykseen yhden tai useita vaihtoehtoja.

Suurin osa (77 %) vastaajista koki, ettei kotitarvetuotannolle ollut hallinnollisia esteitä. Kaavamääräykset haittasivat kuuden prosentin mielestä kotitarvetuotantoa, rakentamisjärjestys viiden

prosentin, kunnan tai kaupungin järjestyssäännöt ja terveyslainsäädäntö kummatkin seitsemän prosentin ja taloyhtiön säännöt kolmen prosentin mielestä kotitarvetuotantoa. Lisäksi avoimissa vastauksissa kommentoitiin viranomaisten, etenkin Eviran ja kuntien tai kaupunkien viranomaisten toimintaa. Esimerkiksi siipikarjan ulkonapitokieltoa tai vaatimusta rekisteröidä eläimet, joista ei saa tukea, pidettiin turhana. Tämä viittaa siihen, että vastaajat eivät tienneet rekisteröintivaatimuksen liittyvän eläintautien ja elintarviketurvallisuuden hallintaan, vaan liittivät sen tukiin. Joidenkin vastaajien mielestä viranomaisten huono tietämys ja mielivaltainen ohjeistus haittasi kotitarvetuotantoa. Rakennuslupia pidettiin kalliina ja hankalina hakea ja myös rakennusmääräykset estivät joitain vastaajia esimerkiksi rakentamasta kasvihuonetta hallitsemalleen maa-alalle tai vähensivät mahdollisuutta tehdä pihasta oman näköinen. Osa vastaajista oli kokenut esteitä tuotantoeläinten teurasjätteen (ns. sivutuotteiden) käsittelyssä ja kotitarveteurastamon lupaprosessissa tai lihan myymisessä ulkopuolisille. Edellä mainitut vastaukset viittaavatkin siihen, että kotitarvetuottajille tulisi kertoa selkeämmin, miksi erilaisia vaatimuksia ja sääntöjä on olemassa. Muita kotitarvetuotannon mainittuja esteitä olivat ajan ja rahan puute, liian pitkä matka viljelypalstalle, hankaluus kasvattaa haluamiaan kasveja käytettävissä olevalla maa-alalla (esimerkiksi monivuotisten kasvien kasvatusta vuokratapalstalla) tai ongelmat naapurien tai vuokratapalstoja hallinnoivan yhdistyksen kanssa.

Kotitarvetuotantoon kohdistuvia toiveita ja odotuksia selvitettiin kysymyksellä: *Kaipaatteko kotitarvetuotantoonne jotain seuraavista: lisää maapinta-alaa, maapalstan lähempänä kotoa, mahdollisuuden kasvattaa kotieläimiä, esimerkiksi kanoja, lisää tietoa kasveista, lisää tietoa eläimistä, lisää sosiaalisia kontakteja, lisää aikaa, lisää rahaa, lisää tilaa sadon jalostamiseen tai käsittelyyn, lisää tilaa varastoinnille, jotain muuta, mitä?*

Yli puolet vastaajista (58 %) kaipasi lisää aikaa kotitarvetuotannon harrastamiselle ja 49 % lisää tilaa sadon varastoinnille. Noin kolmasosa vastaajista haluaisi lisää maapinta-alaa kotitarvetuotannon käyttöön (34 %). Lisää rahaa kotitarvetuotantoon käytettäväksi kaipasi 35 %. Lähes yhtä moni (28 %) haluaisi mahdollisuuden pitää kotieläimiä, kuten kanoja. Lisää tietoa kasveista tai lisää tilaa sadon jalostamiseen tai käsittelyyn kaipasi 27 % vastaajista. Lisää tietoa tuotantoeläimistä kaipasi 14 % vastaajista, lisää sosiaalisia kontakteja 12 % vastaajista ja maapalstan lähempänä asuntoa 9 % vastaajista. Samoja teemoja avoimissa vastauksissa. Osa vastaajista haluaisi kasvihuoneen, jossa voisi viljellä lämpöä vaativia vihanneksia. Vastaajat kaipasivat myös parempia tiloja harrastukselle, esimerkiksi lisää tai parempaa tilaa taimikasvatukselle tai muuttoa maatilalle, isompaa tai pienempää maa-alaa harrastukselle, tuotantoeläimiä tai lisää eläimiä, lisää tietoa aiheesta, viranomaisten, naapureiden ja läheisten joustavampaa suhtautumista ja kiinnostusta harrastukselle sekä lisää sopivia kasveja Suomen oloihin ja parempaa säätä. Myös ongelmat oman terveyden kanssa haittasivat joidenkin vastaajien kotitarvetuotannon harrastamista ja tällöin kaivattiin parempaa fyysistä toimintakykyä harrastaa kotitarveviljelyä tai apua läheisiltä harrastamiseen. Pääosa vastaajista halusi harrastaa kotitarvetuotantoa omalla maallaan, mutta osa peräänkuulutti yhteisöllisyyttä ja uusia tapoja harrastaa kotitarveviljelyä yhteisellä maalla.

4.4. Eläintaudit – riski kotitarvetuotannolle?

Eläintauteja aiheuttavia riskejä kartoitettiin kysymyksillä: *Oletteko pohtineet omien kotitarve-eläinten pitoon liittyviä mahdollisia eläintautiriskejä? Mikä huolestuttaa? Mistä kaipaatte lisää tietoa? Mitä olette tehneet riskien vähentämiseksi?* Kysymyksiin pystyi vastaamaan, vaikka ei olisikaan omia kotitarve-eläimiä.

Vastaajat, joilla oli tuotantoeläimiä ja jotka eivät olleet huolestuneita eläintaudeista kertoivat joko tiedostavansa ongelmakohdat ja varautuneensa niihin mahdollisimman hyvin tai eivät kokeneet eläintautien aiheuttavan suuria riskejä omalle kotitarvetuotannolle. Suurin osa kertoi noudattavansa viranomaisten ohjeita eläintautien torjunnassa, mutta muutamia vastaajia ajatteli eläinten hyvän hoidon ja ravitsemuksen varmistamisen olevan riittävä tautien torjuntakeino. Huolta aiheuttivat

muiden eläinten kasvattajien toiminta, epävarmuus oman varautumisen riittävydestä sekä tiedon-saanti.

Vastaajat kokivat tietävänsä tarpeeksi itse eläintautiriskeistä, mutta epäilivät, oliko muiden eläin-ten kasvattajien tietämys asiasta riittävää ja sitä toimivatko muut eläinten kasvattajat viranomaisten ohjeiden mukaisesti eläintautien torjunnassa. Osa vastaajista oli epävarmoja oman tieto-aidon riit-tävyydestä eläintautien suhteen; onko eläintautien torjumiseksi tehty jo kaikki mahdollinen vai pitäi-sikö tehdä jotain lisää? Kanojen kasvattamiseen liittyvät eläintautiriskit tiedostettiin melko hyvin, mutta osa kanien tai mehiläisten kasvattajista koki tietoa olevan vähän ja hankalasti saatavilla. Useimmiten mainittuja eläintauteja, josta vastaajat olivat huolissaan, olivat salmonella ja lintuin-fluenssa. Eläintautien pelättiin tarttuvan ihmisiin, omiin eläimiin luonnonvaraisista eläimistä sekä isompiin tuotantoyksiköihin ja tuotantoeläimiin aiheuttaen mittavia vahinkoja maatalouselinkeinolle. Ne, joilla ei eläimiä ollut, eivät olleet aikeissa hankkia eläimiä, eivät yleensä olleet pohtineet tai eivät olleet huolissaan eläintautiriskeistä. Osa vastaajista olivat kuitenkin miettineet eläinten, etenkin kanojen hankintaa, mutta ei ollut hankkinut niitä osin eläintautiriskin pelosta.

5. Tulosten pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kotitarvetuotantoa ilmiönä, mikä saa ihmiset innostumaan kotitarvetuotannosta ja mitä esteitä he ovat kohdanneet kasvattaessaan itse ruokaa. Kyseeseen vastasi yhteensä 625 ihmistä ympäri Suomea; Helsingistä Kemiin ja Vaasasta Joensuuhun. Vastajat olivat 16–79-vuotiaita miehiä tai naisia.

Suurin osa vastanneista kotitarvetuottajista viljeli vain kasveja. Yleisimmin viljeltyt kasvit ovat erilaiset yrtit, salaattit, marjat ja palkokasvit, mutta myös chilit, kurpitsat ja ananaskirsikka nousivat listalle. Yrttejä ja salaatteja voidaan kasvattaa helposti sekä avomaalla, että pienimuotoisesti vaikka ikkunalaudalla ruukussa ja satoa voidaan kerätä useasti kasvukauden aikana. Myös monivuotisten marjakasvien kasvattaminen on helppoa ja marjat soveltuvat kasvatettavaksi pienelläkin pihalla ruukussa.

Vuonna 2014 julkaistuissa ravitsemussuosituksissa kehoitetaan lisäämään palkokasvien käyttöä sekä terveydellisistä että ympäristösyistä (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2014). Kyselymme vastaajista 76 % kasvatti palkokasveja, kuten hernettä tai papuja puutarhassaan. Heitä oli vastaajissa enemmän kuin perinteisesti paljon käytettyjen juuresten tai perunan kasvattajia. Kotipuutarhojen kasvivalikoimasta on vielä melko vähän tietoa. Jatkossa olisikin mielenkiintoista selvittää, onko palkokasvien viljely ja eri palkokasvilajien viljely lisääntynyt julkisen keskustelun myötä vai kasvatetaanko kotipuutarhoissa edelleen palkokasveista enimmäkseen perinteistä hernettä. Entäpä näkyykö palkokasvien iso osuus kotitarvetuotannon kasvivalikoimassa myös ruokalautasella eläinperäisen proteiinilähteiden korvaajana.

Noin 40 %:lla vastaajista oli sekä eläimiä että kasveja ja vain muutama vastaaja kasvatti pelkästään eläimiä. Eläimistä suosituin oli munivan siipikarjan kasvattaminen, mutta siipikarjaa kasvatettiin paljon myös lihaksi. Vastauksissa näkyi kanojen lisäksi myös kanien kasvatukseen liittyvä uusi innostus (Yle, 2016); joka kymmenes vastaaja kasvatti kaneja, mikä oli melkein yhtä paljon kuin kanojen kasvatusta lihaksi (12 %). Osa vastaajista kasvatti lihakaneja ja osa villantuotantoon tarkoitettuja kaneja. Isojen tuotantoeläinten kasvatusta oli harvinaista, mikä johtunee siitä, että pieniä eläimiä, kuten siipikarjaa tai kaneja, on helpompi kasvattaa pienelläkin kotipihalla. Myös mehiläisiä pidettiin sekä maaseudulla että kaupungissa. Muutamat vastaajista kertoivat vastustavansa eläinten kasvatusta ruuaksi sekä kasvattavansa ja syövänsä vain kasviksia.

Vihannesten ja yrttien viljely on kuulunut naisten tehtäviin varhaisista ajoista lähtien, mutta nyt myös miehet ovat enenevässä määrin kiinnostuneet kotitarvetuotannosta (Donner 2015, Länsiväylä 2013). Tässä tutkimuksessa miehiä oli vastaajista selvästi vähemmän kuin naisia, mutta sukupuolet erosivat toisistaan tilastollisesti ainoastaan marjojen, yrttien sekä kanien kasvattamisen osalta. Sukupuolen on todettu vaikuttavan ruokavalion koostumukseen, naiset syövät marjojen lisäksi enemmän myös muita kasvikunnan tuotteita kuin miehet (Helldan ym. 2013). Iäkkäillä vastaajilla oli enemmän marjakasveja puutarhassaan, mutta vähemmän tuotantoeläimiä kuin nuoremmilla. Tähän voi olla syynä yhtäältä marjojen kuuluminen perinteiseen ruokakulttuuriin tai toisaalta tuotantoeläinten osalta fyysisten voimien väheneminen tai nykyajan eläkeläisten joskus heikeltäkin tuntuva elämä. Kotitarvetuotantoa halutaan harrastaa, mutta ehkä vähemmän aikaa siihen panostaen, kuin mitä tuotantoeläinten pitäminen vaatisi.

Jatkossa olisi kiinnostavaa selvittää, miten ruuan kotitarvetuotanto vaikuttaa siihen, mitä ja miten kodeissa syödään. Marjoja pakastettaneen talvella syötäväksi, mutta miten on muun sadon laita; syödäänkö se heti vai säilötään myöhemmin käytettäväksi? Kuka satoa syö ja miten paljon? Onko sukupuolella tai muilla taustatekijöillä eroa siinä, miten satoa käytetään ruuaksi?

Kotitarvetuotanto on nähty uhkana eliitin erottautumisen välineenä rahvaasta (Silvasti 2012). Uudenlainen kiinnostus ruokaa ja sen merkityksiä kohtaan voi siis paitsi paljastaa eroja väestöryhmien asenteissa ja mahdollisuuksissa toteuttaa valintojaan, myös tuoda näkyviin pinnan alla vaikuttavia eriarvoisuuden lähteitä. On myös mahdollista, että omaehtoista ruokatuotantoa käytetään tuottamaan uusia alueellisia tai väestöryhmäpohjaisia sosiaalisia jaotteluja. Näin voi olla varsinkin, jos toiminta on yhteiskunnallisesti tiedostavien ihmisten harrastamaa. Näillä väestöryhmillä voi olla enem-

män tietoa ja muita voimavaroja selvittää ruoka-aineiden alkuperää ja toimia eettisten periaatteiden ja ympäristövaikutusten tiedostamisen ohjaamina. Toiminnasta voi tulla osa laajempaa elämäntapaa, jolla erottaudutaan vähemmän tiedostavasti ruokaan suhtautuvista ihmisistä. Tutkimuksessamme tällaista erottautumista ei ollut havaittavissa. Kotitarvetuotanto näyttäytyi enemmänkin asiasta kiinnostuneiden harrastuksena, riippumatta iästä, sukupuolesta, asuinpaikasta tai sosioekonomisesta asemasta. Pieniä eroja kotitarvetuotannossa oli sosioekonomisen aseman mittareina perinteisesti käytettyjen koulutuksen tai pääasiallisen toiminnan mukaan (vrt. Erkkola ym. 2012). Tuotantoeläinten pito oli harvinaisempaa ja vihannesten ja yrttien viljely yleisempää koulutetummilla vastaajilla. Työssäkäyvät ja yrittäjät kasvattivat puolestaan yleisemmin marjoja ja omenia kuin muuta tekevät vastaajat. Korkeasti koulutettujen työpaikat ovat yleensä keskittyneet suuriin kaupunkeihin, jolloin myös asutaan kaupungeissa tai kaupunkien lähellä, mikä voi vaikuttaa eläintenpidon mahdollisuuksiin. Pääasiallinen toiminta puolestaan vaikuttaa taloudelliseen tilanteeseen ja siten parantaa mahdollisuuksia hankkia omaa maata, missä kasvattaa monivuotisia kasveja.

Selvitettäessä syitä kotitarvetuotannolle vastauksissa korostuivat etenkin tekemisen ulottuvuus. Yleisimpiä syitä ruuan kotitarvetuotannolle olivat, että kotitarvetuotanto koetaan hyvänä harrastuksena, siinä pystyy näkemään työnsä tulokset tai seuraamaan kasvien ja / tai eläinten kehitystä, sekä varma tieto siitä, mistä ruoka on peräisin. Sen sijaan ryhtyminen oman ravintonsa tuottamiseen rahatilanteen sanelemana selviytymiskeinona oli hyvin harvinaista; vain muutama ilmoitti tärkeäksi syyksi kotitarvetuotannolle tulojen hankkimisen. Helkaman (2015) arvoja koskevan teoksen perusteella ruoan tuottaminen omassa puutarhassa tai omia eläimiä kasvattamalla tuntuu sopivan erityisen hyvin suomalaiseen elämäntapaan, sillä Euroopan kansoja verrattaessa luontoarvot ovat tärkeimpiä juuri suomalaisille. Ne sisältyvät ns. universalismiarvoihin, joihin lisäksi kuuluvat luonnon- ja ympäristönsuojelu, ykseys luonnon kanssa, luonnon ja taiteen kauneus sekä tasa-arvo. Arvomaailmamme ytimeen kuuluvat myös työarvot: ahkeruus, säästäväisyys ja ajanhallinta. (Helkama 2015). Vastauksissa näkynyt halu ahkeroida omilla käsillään jotain konkreettista vapaa-ajallaan, tuottaa ruokaa itse luonnonmukaisesti vähentäen omaa ympäristökuormaa sekä virkistyä ja parantaa mielialaa luonnossa toimien sopivat myös hyvin näihin suomalaisiin elämänarvoihin.

Kansaneläkelaitoksen tutkimusosaston toimittamassa artikkelikokoelmassa kuvataan polkuja kohti ns. ekososiaalista hyvinvointia eli ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin yhdistymistä uudenlaisilla tavoilla. Uusi järjestelmä sisältäisi elämäntapoja ja käytäntöjä, jotka pienentäisivät ekologista jalanjälkeä ja edistäisivät kestävää kehitystä ja uudentyyppistä yhteisöllisyyttä (Helne ja Silvasti 2012). Yhteisöllisyys voisi sisältää mm. tiedon, kokemusten ja työvälineiden vaihtoa sellaisten ihmisten kesken, joilla ei ole aikaisempaa kokemusta toiminnasta tai joiden juuret viljelyasioita tunteviin maaseudun ihmisiin ovat katkenneet (ks. Karisto 2012). Tässä tutkimuksessa kotitarvetuotanto näyttäytyi vastauksissa eniten mukavana (yksin) tekemisenä yhteisöllisyyden ja sosiaalisten kontaktien korostuessa harvempien vastauksissa. Kotitarveviljelyä haluttiin myös harrastaa mieluiten omalla maalla, vaikka myös uusia yhteisöllisempiä kotitarvetuotantotapoja toivottiin. Noin kolmasosa oli kasvanut maalla ja omasi ehkä sitä kautta tietoa kotitarvetuotannosta. Tietoa myös saatiin ja hankittiin sukulaisilta ja tuttavilta, mutta alle puolet piti yhdessä tekemistä tärkeänä syynä kotitarvetuotannolle ja ainoastaan noin joka kymmenes kaipasi lisää sosiaalisia kontakteja kotitarvetuotannon parista. Kasvien ja tuotantoeläinten kasvun seuraaminen ja niistä huolehtiminen voi lemmikkien tavoin parantaa suhdetta luontoon ja täyttää ihmisen tarvetta itsensä tarpeelliseksi tuntemiseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen (Laatu 2012).

Vilkas julkinen keskustelu uudesta eläinsuojelulaista on osoittanut, että eläinten hyvinvointi kiinnostaa ihmisiä yhä enemmän (mm. Yle 2017). Lisääntynyt tieto eläinten käyttäytymisestä ja arvokkuudesta yksilöinä sekä oivallus ihmisestä vain osana muuta eläin- ja eliökuntaa voi herättää kiinnostuksen omaa itse suunniteltua ruokatuotantoa kohtaan (Helne ja Salonen 2012). Arvostus eläimiä kohtaan näkyikin hyvin niissä vastaajissa, joilla oli jotain tuotantoeläimiä. Yhdeksälläkymmenellä prosentilla tuotantoeläimiä kasvattavista vastaajista eläinten hyvinvoinnista huolehtimisella oli suuri tai erittäin suuri vaikutus kotitarvetuotannon harrastamiselle, mutta vain kasveja viljelevistä samoin

ajatteli 20 % vastaajista. Muutenkin eläimiä kasvattavien vastauksissa korostuivat halu ympäristöystävällisempään elämään ja luonnonmukaiseen tuotantoon, vastuuntunnon lisääntyminen ja lasten opettaminen, kun taas omaan tekemiseen liittyvät tekijät olivat tärkeämpiä pelkästään kasveja kasvattaville. Jatkossa voitaisiin selvittää tarkemmin ihmisten, eläinten ja kasvikunnan hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Lemmikeillä on yhteys ihmisen hyvinvointiin (esim. Laatu 2012), mutta onko sama yhteys havaittavissa myös tuotantoeläimillä kotitarvetuotannossa? Entä millä tavoin puutarhanhoidon ja kasvien kasvatuksen aiheuttama hyvinvoinnin kasvu eroaa eläinten tuomasta hyvinvoinnin kasvusta? Olisi myös mielenkiintoista selvittää ihmisen, tuotantoeläinten ja kasvien hyvinvoinnin yhteyttä toisiinsa: voiko kotitarvetuotantoa harrastava ihminen paremmin kasvien kukoistaessa ja eläinten hyvinvoinnin kriteerien täytyessä (Laatu 2012)?

Se mitä ihminen syö, vaikuttaa ympäristöön esimerkiksi ruuan viljely- ja tuotantotapojen välityksellä ja sen kautta, suositaanko liha- vai kasvispainotteista ruokavaliota (Lang ym. 2009, Helne ja Salonen 2012). Omien tuotantoeläinten kasvatusta voi olla eräänlainen kompromissi lihan syönnin ympäristövaikutusten, eläinten hyvinvoinnin ja ruuan maun välillä; pidetään lihan mausta eikä jätetä lihaa pois ruokavaliosta, mutta halutaan tehdä lihan tuotanto mahdollisimman eettisesti ja ympäristöystävällisesti. Samankaltaisia vastauksia saatiin USA:ssa tehdyssä tutkimuksessa, jossa selvitettiin kanojen pitämisen syitä. Itse kananmunansa tai lihansa pitivät oman kanatarhan tuotteita ravitsevampina (86 %), turvallisempina käyttää (84 %) ja paremmalta maistuvina (95 %) kuin kaupasta ostettuja. Myös omien kanojen terveyttä ja hyvinvointia pidettiin usein (95 %) parempana kuin kaupallisilla tiloilla elävien kanojen. (Elkhoraihi ym. 2014.) Tuotantoeläinten kasvattaminen ei automaattisesti tarkoita omien eläinten lihan syömistä, vaan moni vastaajista piti esimerkiksi kanoja munia tai kaneja villaa varten tai vaikkapa seuraeläimen virkaa toimittamassa. Tuotantoeläinten teurastus asianmukaisesti kuuluu oleellisena osana eläinten kasvatukseen ja se voi olla kynnyksikysymys eläinten hankkimista harkitsevalle. Suuri enemmistö kansalaisista on erkaantunut ruuan tuotannosta niin, että heillä ei ole realistista käsitystä siitä, miten lihaa tuotetaan ja tuotantoeläimiä pidetään. Suomalaisia alakoululaisia koskeneessa tutkimuksessa havaittiin, että suurella osalla tutkitusta lapsista oli heikko tai virheellinen käsitys ruokatutuotannosta, siitä mitä reittejä pitkin ruoka saapuu pöytään (Smeds 2017). Saattaa olla, ettei monikaan halua tappaa omistamiaan eläimiä ruuaksi, varsinkaan jos niiden kasvua on seurannut pienestä asti. On helpompi ostaa ”kasvotonta” vakuumpakattua lihaa markettien yltäkyläisistä lihahyllyistä kuin syödä huolella hoidettua Nasse-possua tai Lotta-lammasta. Tietotaito eläinten teurastuksesta tai kuolleitten eläinten käsittelystä voi myös olla puutteellista.

Suurin osa vastaajista koki, etteivät erilaiset hallinnolliset esteet, kuten kaavamääräykset, rakentamisjärjestys, järjestyssäännöt tai terveyslainsäädäntö, haitanneet kotitarvetuotantoa. Alue- ja yhdyskuntasuunnittelu luo kuitenkin esteitä ja edellytyksiä kotona tai sen lähiympäristössä tuotetulle ruualla kaupunki- ja taajama-alueilla. Kaupunkiseutujen kasvaessa esimerkiksi pienimuotoiseen viljelyyn sopivat maa-alueet siirtyvät kaupunkiseudun ulkokehälle, kun yhdyskuntarakenne laajenee. Nykyisen tiivistämistrendin mukaan keskusta-alueiden potentiaalisia vapaa-alueita osoitetaan lisääntyvästi rakentamiselle. Kaupungistuminen pitenevine etäisyyksineen asumisen ja ruoan tuotantopaikan välillä aiheuttavat runsaasti siirtymisiä vaikeuttaen kotitarvetuotantoa. Liian pitkä matka viljelypalstalle oli myös tässä tutkimuksessa joidenkin vastaajien mielestä kotitarvetuotannon este. Näitä ongelmia suurimmat suomalaiset kaupunkimme ovat jo tunnistaneetkin, ja kaupunkistrategioihin on sisällytetty urbaanin ruoan tuotannon mahdollisuuksia keskusta-alueilla. Esimerkiksi Tampereella on ravintoloita, jotka kasvattavat ruoka-aineita pihalla, katoilla ja sisätiloissa. Suurimpiin kaupunkeihimme on perinteisesti kaavoitettu ryhmäpuutarhoja, jotka voivat sijaita aivan kantakaupungin liepeillä, kuten esimerkiksi Tampereen Litukassa. (Vrt. Jokinen ym. 2018). Tällaisessa kehityksessä kasvien viljelyllä ja pienimuotoisella eläintenpidolla voisi olla oma roolinsa paitsi itseisarvoisena toimintana myös rakentamassa ns. uudenlaista vaurautta (Joutsenvirta ja Järvensivu 2012). Uudenlaista vaurautta tuottava kotitarvetuotanto voi vähentää ruokasuunnittelun ja hyvinvoinnin epätasa-arvoa, jota Suomessakin tuottaa esimerkiksi lapsiperheiden, ikääntyvien ja vähävaraisten vaikeus matkustaa kaukana sijaitseviin kauppakeskuksiin (vrt. Walker ym. 2010, Hager ym. 2016). Itsenäisen ruokasuun-

nittelun mahdollistaminen ja toiminnan kautta kaupunkilaistenkin keskuudessa lisääntyvä tieto ruoan alkuperästä ja ruoantuottajien toiminnasta voi myös vähentää ei vain sosiaaliryhmien, vaan myös kaupungin ja maaseudun vastakkainasettelua (ks. Silvasti 2012, myös Vilkka ja Pyykkönen 2012). Jos uuden vaurauden ajattelua viedään pidemmälle, tulevat vielä mieleen näyt sen pohjalle syntyvistä mahdollisuuksista mielekkääseen toimintaan ja jopa työpaikkoihin työttömille, vajaatyöllisille tai työrajoitteisille tai harjoittelupaikkoihin nuorille (ks. Silvasti 2012).

Kotitarvetuotanto vaatii osaamista niin kuin mikä tahansa muukin toiminta. Koska se on harrastuksenomaista, harvalla suomalaisella on kasvintuotannon tai eläinten pidon erikoiskoulutusta. Kotitarveviljelijöiden osaamistaso voi vaihdella huomattavasti ja keskiverto harrastajalla saattaakin olla melko vähän osaamista tai koulutusta viljelystä (Henderson ja Hartsfield 2009, CoDyre ym. 2015). Myös tämän tutkimuksen osallistujilla oli vaihtelevasti osaamista kotitarvetuotantoon. Lähes viidesosa oli alan ammatillista koulutusta kotitarvetuotantoon, osa oli oppinut alaan liittyviä taitoja ja tietoja työssään, mutta suurin osa vastaajista oli saanut oppia lukemalla alan kirjallisuutta. Kanadalais-tutkimuksessa todettiin, että yli seitsemän vuotta viljelleillä oli merkittävästi korkeampi taitotaso kuin tätä vähemmän viljelleillä. Tämä todennäköisesti heijastuu muun muassa satoihin (Henderson ja Hartsfield 2009, CoDyre ym. 2015). Kotitarve- tai kaupunkiviljelyyn on saatavilla opaskirjoja (mm. Kontkanen 2013) ja Internetissä on materiaalia, joka opastaa kotitarveviljelyn alkuun. Lisäksi monilla kotitarvetuottajilla on melko paljon kokemusperäistä tai ympäröivältä ihmisverkostolta (esim. sukulaiset, alan ammattilaiset) saatua osaamista. Tällaisen osaamisen oikeellisuudesta ei kuitenkaan ole varmuutta.

Kotitarvetuotantoon tarvittavien tietojen ja taitojen ylläpitäminen ja edistäminen voi lisätä muiden hyötyjensä ohella kansalaisten omaehtoista ruokaturvaa. Tämä tutkimus, niin kuin muutkaan aiheesta tehdyt tutkimukset eivät kuitenkaan anna yksiselitteistä kuvaa, millainen rooli kaupunki- ja kotitarveviljelyllä voisi olla tulevaisuuden ruokahuollossa. Esimerkiksi CoDyre ym. (2015) kuitenkin toteavat, että kaupunkiviljelyllä on (Kanadassa) mahdollisuus tuottaa melko suuria satoja (suhteessa pinta-alaan), mutta tällä hetkellä vain osa potentiaalista realisoituu. Heidän mukaansa kotitarveviljelyn merkittävä lisääminen kaupungeissa edellyttäisi yhtäältä huomattavaa lisäystä viljelyalassa ja toisaalta kaupunkiviljelijöiden osaamisen tasossa. Kansatalouden tasolla kotitarveviljelyn lisääminen voi myös vaatia merkittäviä investointeja, vaikka ne harrastemuotoisessa tuotannossa olisivatkin yksittäiselle tuottajalle maltillisia. Jatkossa olisikin mielenkiintoista selvittää, millaisia satomääriä kotitarvetuottajat saavat vuosittain, miten paljon sadosta käytetään ruuaksi ja miten kotitarvetuotanto vaikuttaa perheen ruokaturvaan.

Kanojen pienimuotoiseen kasvattamiseen liittyvä tutkimus on yleensä keskittynyt niiden haitallisen vaikutuksen tutkimiseen, erityisesti kehittyvissä maissa. Toinen tutkimuslinja liittyy eläinten terveyteen. Suomalaisessa kyselytutkimuksessa (Pohjola ym. 2017) takapihakanaparvet olivat yleensä pieniä, sisältäen alle 50 lintua ja koostuivat pääasiassa kananpojista, joiden terveys oli yleensä hyvä, kuolleisuus matala ja rokotuksia ei yleisesti ollut käytössä. Useimmat parvet oli rekisteröity kansalliseen siipikarjarekisteriin, mutta tautisuojauskäytäntöjä ei yleensä toteuteta ja kanoilla oli usein kontakteja villilintuihin, lemmikkeihin ja tuotantoeläimiin. Kontakteja maataloihin oli kuitenkin harvoin ja tilat sijaitsivat yleensä kaukana, joten riskin haitallisista vaikutuksista maataloille katsottiin olevan pieni. Myös tässä aineistossa kanojen määrä oli suhteellisen pieni, koska kyse ei ollut ammattimaisesta tuotannosta. Monikaan vastaajista ei maininnut eläintensä kärsivän terveysongelmista. Vastaajat olivat huolissaan kontakteista villeihin eläimiin, mihin lienee vaikuttanut korkeapatogeenisen lintuinfluenssan löytyminen luonnonvaraisissa linnuissa loppuvuodesta ja uutisointi taudin aiheuttamista eläinkuolemista loppuvuodesta 2016 alkukevääseen 2017, jolloin aineisto oli kerätty (Evara 2018 ja Yle 2018). Evaran ja kuntien ja kaupunkien viranomaisten toimintaa kritisoitiin siipikarjan ulkonapito-kiellosta ja rekisteröintivaatimuksista sekä mielivaltaiseksi koetusta ohjeistuksesta. Edellä mainitut vastaukset viittaavatkin siihen, että tietämys eläintautien torjunnasta ja elintarviketurvallisuudesta olivat puutteellisia ja kotitarvetuottajille tulisi kertoa selkeämmin, miksi tuotantoeläinten pitämiseen on olemassa vaatimuksia ja sääntöjä.

6. Johtopäätökset ja jatkoehdotukset

Ruuan kotitarvetuotanto kiinnostaa selvästi monia suomalaisia. Vaikka kyselymme ei tavoittanut kaikkia alan harrastajia, saimme vastauksia monipuolisesti eri ikäryhmistä ja kaikista maakunnista lukuun ottamatta Ahvenanmaata. Kotitarvetuotantoa toteutettiin monenlaisessa ympäristössä; maalta kaupunkiin, lähinnä omissa puutarhoissa, mutta myös urbaanissa ympäristössä uusilla tavoilla. Joillekin vastaajista kotitarvetuotanto oli pienimuotoista yrttien ja vihannesten kasvattamista parvekkeella, kun taas joillain maata harrastusta varten oli käytettävissä useita hehtaareita.

Motiivit kasvien kasvattamiseen ja eläinten pitämiseen voivat olla hyvinkin erilaisia. Yleisin motiivi oli, että kotitarvetuotanto koettiin mukavaksi tekemiseksi ja harrastukseksi. Muita yleisiä syitä olivat mahdollisuus seurata kasvien tai eläinten kasvamista, varmistua syömänsä ruuan terveellisyydestä ja turvallisuudesta sekä huoli ympäristön pilaantumisesta tai eläinten hyvinvoinnista. Toiminnan ollessa yleensä pienimuotoista ruuan saatavuus on turvattu muilla keinoilla, eivätkä taloudelliset seikat motivoineet voimakkaasti kotitarvetuotannon harrastamiseen.

Tähän kyselyyn vastaajat harrastivat kotitarvetuotantoa enimmäkseen omassa pihapiirissä, vaikka vastaajissa oli myös henkilöitä, joilla etäisyys asuinpaikan ja ruuan tuotantopaikan välillä vaikeutti toimintaa. Väestön keskittyessä urbaaniin ympäristöön voi kotitarvetuotanto siirtyä entistä enemmän kaupunkiin ja ruuan kotitarvetuotantoon on varauduttava maankäytön suunnittelussa. Myös kannustaminen kansalaistoimintaan ruuan tuotannossa ja kansalaisten tietoisuuden lisääminen erilaisista ruoantuotantomahdollisuuksista voisivat auttaa kotitarvetuotantoharrastusta myös kaupunkiympäristössä.

Kotitarvetuotannossa on sosiaaliseen ja taloudelliseen rakenteeseen pohjautuvia reunaehtoja, jotka rajoittavat eri väestöryhmien toimintaa. Kunnallisessa päätöksenteossa on huomioitava, että erilaisilla asuinalueilla asuville, eri-ikäisille ja erilaisissa elämäntilanteissa oleville ihmisille on riittävän lähellä sijaitsevia toiminnan mahdollisuuksia.

Eräissä maissa (mm. Alankomaat) harrastemuotoisen tuotannon eläimistä on ollut haihtaa tautiepidemioiden hallinnassa. Harrastetuotanto ja ammattimainen tuotanto ovat melko pitkälti eriytyneet. Harrastetuotanto voi silti muodostaa reitin, jonka kautta vaaralliset taudit voivat levitä Suomeen tai Suomessa. Eläintautiriskien pienentämiseksi kotitarvetuottajille tulisikin kertoa selkeämmin erilaisista vaatimuksista ja säännöistä sekä siitä, miksi sääntöt on laadittu.

Jatkotutkimuksissa voitaisiin selvittää:

- Millaiset mahdollisuudet erilaisiin väestöryhmiin kuuluvilla ihmisillä on harjoittaa ruoan kotitarvetuotantoa?
- Mitkä tekijät johtavat siihen, että ihminen alkaa pitää kotitarve-eläimiä?
- Mitkä ovat motiivit erilaisissa väestöryhmissä ja maan eri alueilla?
- Onko tunnistettavissa erilaisia ihmistyyppejä/motiiviryhmiä? Voiko tietoa hyödyntää mahdollistettaessa ja ohjattaessa ihmisten valintoja (esim. terveellisyys, ekologisuus)?
- Miten ihmisten ja eläinten hyvinvointia voidaan rakentaa yhtäaikaaisesti? Millä perusteilla ko. ihmiset päättävät eläintensä hoidosta?
- Onko kriittisiä pisteitä, jotka heikentävät eläinten terveyttä ja hyvinvointia? Voiko näitä hyödyntää ohjattaessa ihmisten valintoja niin, että eläinten terveys ja hyvinvointi paranisivat?
- Liittyykö kotitarvetuotantoon elintarviketurvallisuusriskejä?
- Voiko kotitarvetuotantoa hyödyntää maataloustuottajien ja kuluttajien välisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi? Onko tilaa "pientuottajamarkkinoille"?
- Miten voidaan luoda mahdollisuuksia ihmisten yhteistoiminnalle ja yhteisöllisyydelle kotitarveviljelyssä?

- Kuinka kotitarvetuotantoa voisi tukea yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelun keinoin? Edellyttääkö tämä muutoksia suunnittelujärjestelmässä, -prosesseissa tai -menetelmissä?
- Kuinka kotitarvetuotannon mahdollinen lisääntyminen muuttaa kaupunkejamme rakenteellisesti ja elinympäristöinä, tai jopa resilienssin ja kiertotalouden näkökulmista?

Viitteet

- AESOP (Association of European Schools of Planning. Sustainable Food Planning. https://www.aesop-planning.eu/blogs/en_GB/sustainable-food-planning.
- Allardt E. *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. WSOY, Porvoo, 1976.
- Barthel S, Parker J, Ertson H. Food and green space in cities: A resilience lens on gardens and urban environmental movements. *Urban Studies* 2013; 52(7): 1321–38.
- Beenackers MA, Kamphuis C, Burdorf A, Mackenbach J, van Lenthe. Sports participation, perceived neighborhood safety, and individual cognitions: how do they interact? *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 2011;8:76. doi: 10.1186/1479-5868-8-76
- Bellows A. One hundred years of allotment gardens in Poland: Explorations in the History and Culture of Human Nourishment. *Food & Foodways* 2004;12(4): 247–76.
- Bläuer A. *Voita, villaa ja vetoeläimiä. Karjan ja karjanhoidon varhainen historia Suomessa*. Karhunhammas 17, Turun yliopisto, Arkeologia, 2015.
- Bond Huie SA. The concept of neighborhood in health and mortality research. *Sociological Spectrum* 2001;21: 341–358.
- City of Melbourne. *Food City: City of Melbourne Food Policy*. <http://www.melbourne.vic.gov.au/community/health-support-services/health-services/Pages/food-policy.aspx>
- Clark B, Stewart GB, Panzone LA, Kyriazakis I, Frewer LJ. A Systematic Review of Public Attitudes, Perceptions and Behaviours Towards Production Diseases Associated with Farm Animal Welfare. 2016. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* 2016;29 (3): 455–478.
- CoDyre M, Fraser EDG, Landman K. How does your garden grow? An empirical evaluation of the costs and potential of urban gardening. *Urban Forestry & Urban Greening* 2015;14(1): 72–79.
- Donner E. *Kasvitarhasta puutarhakotiin — Naiset kotipuutarhan tekijöinä Suomessa 1870—1930*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, 2015. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158235/kasvitar.pdf?sequence=1>
- Dunnet N, Qasim M. Perceived benefits to human well-being of urban gardens. *HortTechnology* 2000; 10(1): 40–45.
- Elkhoraibi C, Blatchford RA, Pitesky ME, Mench JA. Backyard chickens in the United States: a survey of flock owners. *Poultry Science* 2014;93(11): 2920–2931.
- Erkkola M, Roos E, Virtanen S. Elämänkaarinaikokulma ruoankäytön väestöryhmittäisiin eroihin. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 2012;49(2): 91–93.
- Evira. *Lintuinfluenssa Suomessa*. 2018. <https://www.evira.fi/elaimet/elainten-terveys-ja-elaintaudit/elaintaudit/siipikarja/lintuinfluenssa/lintuinfluenssa-suomessa/>
- FAO. *Rome Declaration on Food Security*, 1996. <http://www.fao.org/docrep/003/w3613e/w3613e00.htm>
- Giskes K, van Lenthe F, Avendano-Pabon M, Brug J. A systematic review of environmental factors and obesogenic dietary intakes among adults: are we getting closer to understanding obesogenic environments? *Obesity Reviews* 2011; 12(5):e95-e106.
- Green Care Finland. <http://www.gcf Finland.fi>
- Hager ER, Cockerham A, O'Reilly N, Harrington D, Harding J, Hurley KM, Black MM. Food swamps and food deserts in Baltimore City, MD, USA: associations with dietary behaviours among urban adolescent girls. *Public Health Nutrition* 2017;20(14): 2598–2607.
- HAMK (Hämeen ammattikorkeakoulu). *Puutarhaharrastus Suomessa -näyttely*. <http://www.hamk.fi/tietoa-hamkista/kamputukset-ja-kartat/lepaan-matkailupalvelut/puutarhaharrastus%20suomessa%20nyttely/forms/allitems.aspx>
- Helkama K. *Suomalaisten arvot: mikä meille on oikeasti tärkeää?* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2015.
- Helldán A, Helakorpi S, Virtanen S, Uutela A. *Suomalaisen aikuisväestön terveystilaytyminen ja terveys, kevät 2013 – Health Behavior and Health Among the Finnish Adult Population, Spring 2013*. Terveystilaytyminen ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 21/2013. JuvenesPrint - Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere 2013.

- http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110841/URN_ISBN_978-952-302-051-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Helne T, Salonen AO. Reseptejä kestävämmän maailman puolesta Kasvisruokavalio kulttuurisen muutoksen välineenä. Kirjassa: Helne T, Silvasti T (toim.). *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2012, 202–221.
- Helne T, Silvasti T (toim.). *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2012. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37654/YhteyksienKirja.pdf>
- Henderson BR, Hartsfield K. Is getting into the community garden business a good way to engage citizens in local government? *National Civic Review* 2009; 98:12–17. <https://doi.org/10.1002/ncr.271>
- Holling CS. Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics* 1973; 4: 1–23.
- Häikiö L. Kestävä kehitys: Utopia kehittyvästä ja kestävästä kansalaisten yhteiskunnasta. Kirjassa: Helne T, Silvasti T (toim.). *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2012, 150–158.
- Jokinen A, Asikainen E, Willman K. How to grow multifunctionality in food system planning. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2017;55,3. <http://www.yss.fi/journal/how-to-grow-multifunctionality-in-food-system-planning/>
- Joutsenvirta M, Järvensivu T. Sosiaalista vaurautta ja elinvoimaista hyvinvointia kansalaisten ja yhteisöjen ehdoilla. Kirjassa: Helne T, Silvasti T (toim.). *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2012, 173–184.
- Kaniininkasvattajat ry. www.kaniininkasvattajat.fi/?s=lihakani
- Kaplan R, Kaplan S. *The experience of nature: A psychological perspective*. New York, Cambridge University Press. 1989.
- Karisto A. Sukupolvien yhteydet. Kirjassa: Helne T, Silvasti T (toim.). *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2012, 222–234.
- Karvonen S. Alue ja kontekstuaaliset tekijät. Kirjassa: Laaksonen M, Silventoinen K (toim.) *Sosiaalepidemiologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät*. Gaudeamus, Helsinki 2011, 90–105.
- Koivusilta L, Ojanlatva A. To have or not to have a pet for better health? *PLoS One* 2006;1(1): e109.
- Komu M, Hellsten K. *Luottamus ihmisiin ja luottamus instituutioihin Euroopassa*. Nettityöpapereita 12/2010. Kela, Helsinki.
- Kontkanen M. *Kaupunkiviljely*. ProAgraria Keskusten Liitto, 2013.
- Laatu M (2012). Lemmikkieläimet hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvan tuottajina. Teoksessa Helne T, Silvasti T (toim.). *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2012, 255–270.
- Lake A, Townshend T. Obesogenic environments: exploring the built and food environments. *The Journal of the Royal Society for the Promotion of Health*. 2006; 126(6): 262–267.
- Lang T. Reshaping the Food System for Ecological Public Health. *Journal of Hunger & Environmental Nutrition* 2009;4(3–4): 315–335.
- Latvala T, Niva M, Mäkelä J, Pouta E, Heikkilä J, Kotro J, Forsman-Hugga S. Diversifying meat consumption patterns: Consumers' self-reported past behaviour and intentions for change. *Meat Science* 2012;92(1):71–77.
- Levine RV, Norenzavan A. The Pace of Life in 31 Countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 1999; 30(2): 178–205.
- Länsiväylä. Nyt se on tutkittu: miehet innostuvat puutarhatoista. Viihde, 6.5.2013. <https://www.lansivayla.fi/artikkeli/114035-nyt-se-on-tutkittu-miehet-innostuivat-puutarhatoista>
- Mehiläishoitajat. *Mehiläishoidon historiaa*. <http://www.mehilaishoitajat.fi/liitto/mehilaishoidon-historiaa/>
- Miller F, Osbahr H, Boyd E, Thomalla F, Bharwani S, Ziervogel G, Walker B, Birkmann J, van der Leeuw S, Rockström J, Hinkel J, Downing T, Folke C, Nelson D. Resilience and vulnerability: Complementary or conflicting concepts? *Ecology & Society* 2010;15(3): 1–25.

- Ohly H, Gentry S, Wigglesworth R, Bethel A, Lovell R, Garside R. A systematic review of the health and well-being impacts of school gardening: synthesis of quantitative and qualitative evidence. *BMC Public Health* 2016. Doi: 10.1186/s12889-016-2941-0.
- Parham S. *Food and Urbanism: The Convivial City and a Sustainable Future*. Bloomsbury Publishing, 2015.
- Pohjola L. 2017. *Backyard poultry flocks in Finland - an infection risk to commercial poultry or humans?* Dissertation. University of Helsinki, Faculty of Veterinary Medicine, 2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3055-6>
- Pollock SL, Stephen C, Skuridina N, Kosatsky T. Raising chickens in city backyards: the public health role. *Journal of Community Health* 2012;37(3): 734–742.
- Pomerleau J, McKee M, McKee M, Robertson A, Vaask S, Pudule I, Grinberga D, Abaravicius A, Bartkeviciute R. Food security in the Baltic Republics. *Public Health Nutrition* 2002; 5(3): 397–404.
- Rappe E, Linden L, Koivunen T. *Puisto, puutarha ja hyvinvointi*. Viherympäristöliiton julkaisu 28. Gummerus, Jyväskylä 2003.
- Riukulehto S. Homely Sites and Landscapes as Elements of Regional Identity. Teoksessa: Kuhn F (toim.) *Identities, Cultures, Spaces: Dialogue and Change*. Newcastle Upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2013, 41–56.
- Rokka S, Heikkilä J, Hellström J, Järvenpää E, Kahala M, Keskitalo M, Kuoppala K, Manni K, Mäkinen K, Mäkinen S, Pihlava J-M ja Tahvonen R. *Palkokasvit elintarvikkeena - Opas palkokasvien elintarvikekäytöstä*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 10/2018, Luonnonvarakeskus (Luke), Helsinki 2018.
- Román S, Sánchez-Siles L & Siegrist M. The importance of food naturalness for consumers: Results of a systematic review. *Trends in Food Science & Technology* 2017;67:44-57.
- Salonen K. Mielen ja luonnon yhteyksiä – eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma. Kirjassa: Helne T, Silvasti T (toim.). *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2012, 235–247.
- Schmutz U, Lennartsson M, Williams S, Devereaux M, Davies G. *The benefits of gardening and food growing for health and wellbeing*. Garden Organic and Sustain. https://www.gardenorganic.org.uk/sites/www.gardenorganic.org.uk/files/GrowingHealth_BenefitsReport_0.pdf
- Schrempft S, van Jaarsveld CHM, Fisher A, Fildes A, Wardle J. Maternal characteristics associated with the obesogenic quality of the home environment in early childhood. *Appetite* 2016;107:392-397.
- Sharashkin L, Gold M. *Thirty million agroforesters: Russia's family gardens*. Deep Snow Press, 2009. www.deepsnowpress.com/downloads/afta09.pdf
- Silvasti T. Korttelikeittiö – kohti ekologista kansanterveyttä ja ekososiaalista ruokahuoltoa. Teoksessa: Helne T, Silvasti T (toim.). *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2012, 192–201.
- Smeds P. *Farm education – sustainability, food and education*. Väitöskirja. Luonnonvarakeskus (Luke). 61/2017. http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/540817/luke-luobio_61_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Soini K. Hoivamaatalous yhteyksien rakentajana. Kirjassa: Helne T, Silvasti T (toim.). *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2012, 248–254.
- Soini K, Ilmarinen K, Yli-Viikari A, Kirveennummi A. Green care sosiaalisena innovaationa suomalaisessa palvelujärjestelmässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 2011;76:3. https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/greencare/mita/Soini_Yhteiskuntapolitiikka.pdf
- Strandell A. *Asukasbarometri 2016 – Kysely kaupunkimaisista asuinympäristöistä*. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 19/2017.
- Suomen asuntomessut. *Asukasbarometri*. 2018. <http://asuntomessut.fi/suomalainen-asuminen/asukasbarometri/>.
- Tendall DM, Joerin J, Kopainsky B, Edwards P, Shreck A, Le QB, Kruetli Pm Grant M, Six J. Food system resilience: Defining the concept. *Global Food Security* 2015;6: 17–23.
- Tyrväinen L, Silvennoinen H, Korpela K, Ylen M. *Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin*. Metlan työraportteja 2007;52:57–77.
- Valtion ravitsemusneuvottelukunta. *Terveyttä ruoasta – suomalaiset ravitsemussuositukset 2014*. https://www.evira.fi/globalassets/vrn/pdf/ravitsemussuositukset_2014_fi_web.3_es-1.pdf

- Vilkka L, Pyykkönen S. Uusimaaseutu – ihmisten ja ympäristön parhaaksi. Kirjassa: Helne T, Silvasti T (toim.). *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 2012, 271–285.
- Virtuaalikylä. *Maataloushistoria*. Virtuaalinen oppimisympäristö, Mustialan opetusmaatila:
http://www.virtuaali.info/opetusmaatilat/index.php?tila_id=1&ohjemappi&kategoria_id=288
- Walker RE, Keane CR, Burke JG. Disparities and access to healthy food in the United States: A review of food deserts literature. *Health & Place* 2010;16(5): 876–884.
- White MM. Sisters of the Soil: Urban Gardening as Resistance in Detroit. *Race/Ethnicity: Multidisciplinary Global Contexts* 2011; 5(1):13–28
- WHO. *Report of the commission on: Ending Childhood Obesity*, 2016.
apps.who.int/iris/bitstream/10665/204176/1/9789241510066_eng.pdf?
- Yle. *Vapaaehtoisesti vai pakolla, itseisarvo vai ei – Eläinsuojelulain muutos herättää ristiriitoja*. 8.6.2017.
<https://yle.fi/uutiset/3-9656880>
- Yle. *Lintuinfluenssa*. 2018. <https://yle.fi/aihe/termi/finto/httpwwwwysofiontokokop60785/lintuinfluenssa>.
- Yle Uutiset - Luonto. *Kotikani päättyy nyt pataan – lähiruokainnostus lisännyt lihakanien kasvatusta*. 22.5.2016,
<https://yle.fi/uutiset/3-8895236>

luke.fi

Luonnonvarakeskus
Latokartanonkaari 9
00790 Helsinki
puh. 029 532 6000